

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

1951

LETNIK VII. – LI.

12

VSEBINA: dr. France Avčin: POROČILO O GOSTOVANJU V ECOLE
NATIONALE DE SKI ET D'ALPINISME — ENSA / Pavel Kunaver:
TRIGLAVSKI LEDENIK / Ivan Šavli: POJDIMO V TRENTO / dr. Fr.
Avčin: PROBLEM ODPORNOSTI PLEZALNE VRVI / Ivan Korenčan: IZ
TORBE ZADNJEGA »PIPARJA« / Rupko Godec: PIONIRJI V GORAH /
DRUŠTVENE NOVICE

Planinski Vestnik je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga imenovana
zveza, urejuje pa uredniški odbor / Revija izhaja 12 krat na leto, po potrebi
v snopičih po dve številki skupaj / Članki se pošiljajo na naslov: Tine Orel,
Celje, I. gimnazija / Uprava: Fizikurna založba Slovenije, Ljubljana, Liko-
zarjeva ulica, pošt. predač 58, tel. 33-85 / Tu se urejujejo: reklamacije (ki se
upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, računi,
razvid naslovov / Tiska Celjska tiskarna v Celju / Letna naročnina znaša
280 din in se lahko plača tudi v štirih obrokih po 70 din / Tek. rač. revije pri
Narodni banki 602-90331-0 / Spremembo naslova naj naročniki javijo na Upravo
Planinskega Vestnika / Pri spremembi naslova javljajte prejšnji in novi naslov,
po možnosti s tiskanimi črkami, da ne bo pomot.

**PODJETJE ZA PROIZ-
VODNJO FIZIKUR-
NIH POTREBŠČIN**

LJUBLJANA, Likoazarjeva ulica 3

izdeluje v svojih obratih raznovrstno opremo za vse vrste
sporta kot: telovadno orodje, smuči, sanke, cepine, vse
vrste sportnih čevljev za smučanje, lahke-atletiko, nogo-
met itd., nadalje vetrne jopiče, sporne srajce in drugo
Prav tako solidno izvršuje popravila zlomljenih smuči in
iz eluje nove smuči k paru, prav tako tudi vso montažo
Naši izdelki so kvalitetni, popravila točna in strokovna!

Dr. Francè Avčín:

POROČILO* O GOSTOVANJU V ECOLE NATIONALE DE SKI ET D'ALPINISME - ENSA

Les Praz de Chamonix (Francija)

Francoska planinska zveza (Fédération Française de la Montagne — FFM) je v svoji Nacionalni šoli za smučanje in alpinizem rezervirala mesto za dva slovenska alpinista v času od 27. avgusta do 15. septembra za nadaljnja dva pa v naslednjem terminu do 25. septembra. Planinska zveza Slovenije si je morala sama preskrbeti skromnih deviznih sredstev, da je omogočila udeležbo dveh svojih alpinistov vsaj na prvem terminu. Poslala je ing. D. Dolarja in mene, z namenom, naj čim dostojneje predstavljava jugoslovanski alpinizem pri tej elitni francoski instituciji. ENSA povabi vsako poletje po nekaj že izvežbanih inozemskih alpinistov, da bi si na njenih tečajih ali pa samostojno spoznali z najlepšo, a tudi najzahtevnejšo gorsko skupino Alp, z Mt. Blanc, da bi se izpopolnili v tehniki vzponov v ledu in granitu in končno v svrhu mednarodnih kontaktov, izmenjave mnenj ter izkušenj po principu »več glav več ve«. Dejstvo, da bi bili izrecno zahtevani slovenski alpinisti, si sme PZS šteti samo v čast in priznanje.

Kot poroča švicarska revija »Les Alpes«, je bila letošnja sezona ena najslabših v zadnjih dveh desetletjih. Začela se je pozno in slabo. Na večje alpinistične podvige je bilo komaj mogoče misliti, razen v kratki malo ugodnejši periodi v začetku avgusta. Takrat je sloviti nemški alpinist Anderl Heckmair po šesttedenskem obleganju le ujel kolikor toliko ugoden dan, da se je odločil vstopiti v severno steno Grandes Jorasses. V štiridnevni borbi bolj z vremenom kot z goro je končno le izpolnil svoj petnajst let stari načrt, dasi je nad njegovo in mladega Köllenspergerja vrnitvijo že vse obupalo. Po lastnem priznanju je bila predvsem njegova notorična sreča, ki mu je obenem z jekleno pestjo in voljo ter dolgoletnimi izkušnjami v najtežjih vzponih Evrope pomagala iz stenc. Če k temu vzponu prištejemo še prvenstveni vzpon čez vzhodno steno silovitega monolita Grand Capucin du Tacul (3831 m, W. Bonatti in L. Ghigo, 3 dni!) in njegovo prvo ponovitev, smo z važnimi vzponi v Centralnih Alpah za leto 1951 končali.

Pač pa je število nesreč naraslo na katastrofalno število. »Les Alpes« poročajo, da bi njih naštevanje samo za kratko dobo med 20. julijem do srede avgusta napolnilo »več kot eno stran te revije«. Vsaka dva dneva drugačno vreme, domala zimske razmere nad 3800 m, nov neustaljen sneg,

* Poročilo je zaradi odsotnosti ing. Dolarja nujno nekoliko enostransko.

zahrbtni opasti, polprekrite ledeniške razpoke, divji zapadni viharji, vse to je če že ne povsem onemogočalo podvige, pa vsaj omrtvičilo vsako večjo podjetnost in polnilo koče z nestrpnimi, razočaranimi navezami, vodniškimi kot amaterskimi. Bilo je žrtev v hudournikih, v razpokah, od strele, od plazov sredi poletja in, kot po navadi, od pretrganih konopljenih vrvi, čeprav novih. Ubil se je znani švicarski vodnik in smučar Otto Furrer. Bil je samo na Matterhornu preko 150-krat!

Odprava desetih alpinistov PZS, ki je bila v začetku avgusta v Chamonixu v zamenjavo s francoskimi skavti, je bila zaradi opisanih razmer prav tako v glavnem paralizirana in sreča je, da je v omenjeni malo bolj »suhi« periodi mogla opraviti vsaj lepi klasični vzpon na Mt. Blanc preko pobočja Brenva, ki so ga omenili tudi lokalni časopisi. Obleganje idealno lepe stene Dru-jev, ki je zadnje čase kljub izrednim težavam štela kar po desetine obiskov letno, pa se je ponesrečilo njim enako kot vsem drugim, ki so upali nanjo. Ni jih bilo malo, vse od dolomitskih »scioiattolov« (ververice) pa do najine naveze, ki tedaj ni mogla upati na reprezentanco z vidnejšimi alpinskimi podvigi, če si ni hotela priboriti ne ravno laskavi naziv »esprit autrichien« — v steno, pa naj bodo vreme in razmere kakršne koli, čeprav v smrt! Menim, da bi bilo tovrstno predstavljanje našega alpinizma slaba metoda. Zato sva se morala omejiti predvsem na kulturno linijo. To pa nama je uspelo — prepričana sva oba — v polni meri, kljub začetnemu nezaupanju ali vprav zaradi njega.

Direktor ENSA naju je sprejel prišrčno, vendar nama je takoj spočetka pojasnil, da odgovarja za naju enako kot za dvajsetorico francoskih stažistov — vodniških aspirantov, ki so bili v takratnem tečaju. Zato naju je hotel najprej preizkusiti, bodisi na turi s kakim vodnikom ali obenem s tečajniki. Midva sva izvolila to zadnje in sicer v obliki prečenja verige Aiguilles Dorées (okrog 3500 m, že v Švici, Plateau du Trient). Ta tura je pa obtičala na dveh tretjinah dolžine in končala s prisilnim povratkom v nenadnem vzornem snežnem viharju znamke »Mt. Blanc«, opremljenem z vsem potrebnim, od snega preko bliska in groma pa do ledenega orkana. Bližal se je pač jesenski ekvinokcij, les grades marées, velike plime na Atlantiku. Po težkem sestopu, ki ga je z vodnikom Robino-jem vodila naša naveza, smo se scveda izgubili v megli na ploskem ledeniku, ki tvori Le Plateau du Trient. Tavanje v ledenem vetru s snegom je trajalo tako dolgo, da končno res nismo več vedeli ne kod ne kam. In pri tem je kazalo nekaj aspirantov že znake težke fizične ter psihične izčrpanosti. Situacijo in izčrpance pred verjetno katastrofo sta rešila — po dobesednem priznanju vodje ture — busola in višinomer iz jugoslovanskega nahrbtnika, ki se mu je v domovini zaradi njegove običajne zajetnosti že marsikdo smejal. V Centralnih Alpah pa je dobra oprema in pripravljenost na vsakršno eventualnost bistveno važna. Prisotnost vodnikov ni nikaka garancija za varnost. V nepredvidenih situacijah često odpovedo, kajti njihova metoda je — razen pri velikih izjemah — čim večja hitrost, samo da je tura opravljena še v prvih dopoldanskih urah. Na velikih podvigih se pa to ne obnese, računati je treba s celim, če ne večimi dnevi in zato se jih vodniki tudi le redko lotevajo. Le tako je

mogoče, da chamoniški vodniki — kot se govori — nikdar ne bivakirajo in da tako važnih artiklov, kot je Zdarskyjeva šotorska vreča, povečini ne poznajo. Poglejte pa v nahrbtnik katerega koli Nemca ali Avstrijca v Centralnih Alpah, vedno jo boste našli! Veliko življenj je že rešila ta preprosta priprava.

Busola in višinomer sta v četrth ure našla izgubljeni Col du Tour in s tem prehod nazaj v Francijo, seveda brez carinikov in potnih listov. Z Robinojem smo tekli naprej iskaje obenem smeri v megli, polslepi od navala snežink. Ko smo srečno našli kočo, so takoj odposlali nazaj v meglo reševalce. In res so po kaki uri tri stažiste — prinesli, do kraja izčrpane, opraskane in premrzle. Tople pijače in odeje, masaže, celo injekcije za srce, so jih končno oživele. Midva sva bila z našimi »nepremočljivimi« vetrovkami, ki vodo kar same nase vlečejo, mokra do kože. V ledenem vetru je bilo to vse prej kot zavidanja vredno. Vendar nisva bila niti utrujena, kljub neprespami noči v gneči na ležišču, le solidno lačna sva bila. Spanje v onih vedno prenapolnjenih in premajhnih kočah je nekaj, kar človeku pokvari veselje nad turo že vnaprej. Vendar nama je popolni fizični in moralni zlom onih mladih močnih in vse prej kot slabo hranjenih ljudi, ki naj bodo nekoč vodniki, še danes povsem nerazumljiv. Ali je pa morda res kar trdi André Roch, da je za najtežje podvige človek sposoben šele po petintridesetem letu?

Po tej turi sva dobila takoj dovoljenje za samostojne podvige v mejah pameti. S proviantom naju je dobro oskrbela šola, kljub nizki šolnini. Vsa oskrba je stala namreč le simboličnih 425 frankov dnevno. Na Mont Blanc sva morala na vsak način in zato sva prvo zjasnitev porabila za vzpon do koče Aiguille du Gouter (3816 m). Imela sva srečo in prečenje Mt. Blanc preko Mt. Maudit in Mt. Blanc du Tacul, Col du Midi, Glacier du Géant do Refuge du Requin nama je kljub težkima nahrbtnikoma, polnima opreme za nadaljnje namravane podvige, uspelo v prekrasnem vremenu. Prilepil se nama je od koče pa do kraja avstrijski teolog-medicinec, bodoči misionar. V koči je komajda vedel za besedico zahvale... No, nama je bilo vseeno, dasi sva se z njim zamudila za nekaj uric.

V ilustracijo snežnih razmer naj povem, da smo onih pet ali šest vzporednih velikih razpok pri sestopu z Col du Mt. Maudit (4360 m), kjer je normalno treba krepkega skakanja ali spuščanja ob vrvi čez ledene zidove, mi trije preprosto — prehodili, oziroma bolje rečeno prebredli, toliko je bilo svežega pršiča. Zaradi velike nevarnosti plazov smo hodili strogo v navpičnici in kar se je dalo obzirno. Podoben je bil sestop na Col du Midi: trideset metra pršiča sredi poletja! Vsi težji vzponi s severne strani so bili zaradi tega praktično nemogoči.

Naslednjega dne sva se spravila nad plezalsko res užitkapolni vzpon na »malo nižji« Dent du Requin (3419 m), eno od chamoniških igel (Aiguilles de Chamonix). Po sestopu, že na ledeniku pol ure nad kočo, se je pod menoj, ki sem v globoko izhojeni sledi nič hudega sluteč korakal spredaj, nenadoma posula vesina v soparici razmehčanega snega. Sam po sebi neznatni zlažič me je pa le vrgel v komaj štiri metre nižje ležečo nemarno globoko razpoko. Na nesrečo je ob padcu vzdolž sicer gladke

stene noga zadela ob štreclj ledu, ki jo je v trdnosti prekosil. Z zlomljeno nogo kljub vrvi ni bilo lahko splezati iz frižiderja, vendar sva zadevo srečno opravila sama. Če bi se bil držal nauka Francozov in Švicarjev, ki odsvetujejo zanko na cepinu, bi ga bil med padcem izgubil. Tako se jih menda več proda. Brez cepina pa izhod ne bi bil tako lahek. Reševanje do koče je opravil kar tovariš z oskrbnikom ter nekim bivšim vodnikom, in sicer na preprost način: v zabavni vožnji na vrvi po »ta gvišni nogi« smo kar dobre volje dospeli v dveh urah do koče, kjer je kuhano vino moralo le še dvignilo. K sreči sem vse ledene mostove in strmejšje stopnje ali poševne prehode mogel opraviti kar sam, na eni nogi in z dvema cepinoma. Sicer bi imel veselje čakati prave rešilne ekspedicije v snegu najmanj vso noč. V Zdarskyjevi vreči pa to ne bi bilo niti neprijetno, nevarno pa nikakor ne. Le stalno grozljivo pokanje v ledu vsenaokrog po dmenoj mi je močno preizkušalo živce in že sem jo hotel pobrisati kar po treh, da se mi ni v rekordnem času vrnil iz koče tovariš s prijaznima improviziranimi reševalcema. V dolino me je v veselem prenosu spravila šola, ki je prehitela kompletna, od direktoja do kuharja. Vsa čast in hvala tej več kot tovarniški požrtvovalnosti. Rad bi jim jo vrnil, vendar v drugačni obliki.

Mt. Blanc in Aiguilles sem odslej lahko gledal le še skozi okna bolniške sobe, to pa vsak dan, kajti vreme se je kot nalašč za nekaj dni ustalilo. Handicapirani tovariš, ki je lani v Grenoblu preživeljal moji podobno usodo, je napravil s Francozi še dve turi: Aiguille du Moine in Aiguille Verte, moj sen. V Whymperjevem couloirju in na Mer de Glace je lahko občudoval in se učil ob znani spretnosti v ledu Armanda Charleta, svetovno znanega vodnika, ki je bil onega dne na vrhu 73-tič! Pravijo, da je Aiguille Verte »sa femme«! Sedaj je professeur-maire v ENSA. Kljub svoji znani rezerviranosti in asketski solidnosti — ne pije, ne kadi, ne pozna družbe itd. — se je pozneje z nama često in dolgo pogovarjal in marsikateri tehnični ter principialni problem smo predebatirali skupno. Pritožil se je bridko čez francosko plezalsko mladino — ali je res samo francoska? — ki v plezalnih šolah hitro, prehitro doseže tehnični maksimum. Prišedši v Chamonix pa šteje tovrstni alpinist svoje veličine ne vredno pošteti lotiti se ture manjše, kot je Walkerjev stober v Grandes Jorasses. Le severna stena Drujev ga je še mogoče vredna. Razmere pa so neugodne, manjka tudi »esprit autrichien« in naš junak se preklada iz ene koče v drugo, dokler se razočaran ne vrne v Paris, Lyon, Marseille. Tam ga njegova tovarišija sprejme z nasmeškom, drugo leto s posmehom, tretjega leta pa naš »nur Kletterer, kein Bergsteiger«, kot jih je označil sam Heckmair, iz alpinske arene izgine — za vselej, še preden se mu je posvetilo, da bi alpinizem utegnil biti še kaj drugega kot kolekcionizem vzponov skrajne težavnostne stopnje.

Ko sta nama bila vreme in moje noge nesreča preprečila visokoleteče načrte, sva se zatekla na alpinsko-teoretično linijo. Predvsem sva Francozom dala idejo preizkusiti v ledu Modčev dvojni škripčev poteg. Poizkusi v ledenih razpokah na Mer de Glace so pokazali, da bi ta sistem utegnil biti edini, ki omogoča posamezniku z lastno močjo splezati preko

navpične ali celo prevesne stene v ledu, torej tudi rešiti se iz ledeniške razpoke, da le razpolaga z vrvjo, nekaj vponkami in vsaj dvema klinoma za led. Tako bo ta slovenska metoda našla pot v francosko reševalno tehniko in s tem v alpinsko tehniko sploh.

Kot drugi argument za našo afirmacijo v vrste resnih alpinskih narodov so služile prilagodljive in deljive dereze »Universal« domače konstrukcije, ki je licenca zanje že odkupljena v Švici, Franciji, Nemčiji in Avstriji. Poizkušal jih je sam Armand Charlet na svoje načine. Ugotovil je, da bodo ti »crampons élastiques« lahko odlično služili v kaj različne namene, pod pogojem seveda, da bo material prvovrsten. Za inozemstvo to ni problem, a tudi pri nas bo v nekaj mesecih zadovoljivo rešen. Tudi moje tri ture so prestale brez motenj. Dereze so — kot sva lahko opazila po kočah — že splošno poznane in obljubiti sva jih morala celo kopo, čim bo fabrikacija stekla, še kirurgoma, ki sta mi z vijakom in žico povezala moje polomljene kosti.

Dalje sem za šolo priredil predavanje o dinamični trdnosti vrvi, da se vsaj malo oddolžim za vso prijaznost, ki sva jo pri moji nesreči in tudi sicer uživala. Prisoten je bil tudi znani vodnik in zmagovalec z Anapurne Louis Lachenal, pokazal je izredno zanimanje za te probleme, katerih nepoznavanje terja leto za letom rastoče število smrtnih žrtev med ekstremnimi plezalci. Lachenal nas bo obiskal spomladi, čim se mu dokončno zacelijo noge od težkih žrtev, ki jih je terjala himalajska boginja snega Anapurna. Prišel bo z barvnimi diapozitivi in filmom s te edinstvene ekspedicije. Za njim bomo imeli priliko videti še Ricarda Cassina z njegovimi predavanji, tako da Ljubljana prav gotovo ne bo med zadnjimi v pogledu alpinske kulture.

Na ta način se nama je posrečilo začetno nezaupanje, ki je spočetka mogoče dišalo tudi malce po politiki, levi in desni, preokreniti v upoštevanje in dobro tovarštvo. Za naše mlade alpiniste bo s tem v Franciji lažje. Odšla sva z obljubami za zamenjavo med instruktorji šole in našimi mladimi alpinisti za prihodnje leto. To je edini mogoči način ne le za nas, temveč menda tudi zanje. Udeleženci kongresa UIAA na Bledu pa so naju z avtomobilom prepeljali v Ženevo. Tam sva romala iz enih gostoljubnih rok v druge, tako dobri so bili spomini na letošnjo skupščino Mednarodne unije alpskih asociacij v Jugoslaviji.

Poleg mnogih koristnih ter zanimivih alpinističnih podrobnosti in nacionalnih posebnosti, ki jih bodo naši alpinisti zvedeli na direkten način, sva ugotovila predvsem dve dejstvi:

1. Da je za plezanje v granitu, zlasti za razne počti vseh vrst in kalibrov, potrebna posebna, od naše in dolomitske dokaj različna tehnika, ki se opira predvsem na trenje in pravilno usmerjanje sil človeškega telesa napram skali. Detajli, ki so često označeni s komaj tretjo težavnostno stopnjo, so lahko zelo nevarni, če se jih ne znaš lotiti na pravi način. Vedno pa zahtevajo mnogo moči. Spoznala sva to temeljito na Aiguille Javelle. Žal je slabo vreme preprečilo, da bi bil vsaj tovariš primerjal tamošnjo V in VI težavnostno stopnjo z našimi ustreznimi pojmi.

Naši mladi alpinisti se bodo s temi dejstvi morali spoznati najprej na nekaj skromnejših turah v onih gorah, preden se lahko zaženejo v velika podjetja, kjer so tovrstne težave kar nanizane, povrh v veliki višini in ob vedni nevarnosti nenadnih vremenskih preobratov.

2. Da s slabo opremo naših alpinistov v bodoče ne smemo več pošiljati v one gore, če od njih pričakujemo vrhunskih uspehov. Tako početje je neodgovorno, da ne rečemo kriminalno. Kdor govori: »Kaj, le počemu jim bo vse to, kako smo pa hodili mi in vsi klasiki alpinizma!« samo dokazuje, da je ves razvoj v teku zadnjih dveh desetletij prespal v zapečku. Oprema mora priti, od kodorkoli. Veliko bi z malo dobre volje in pomoči odločujočih faktorjev zmogli tudi doma. Najine letošnje izkušnje bi pri lahko dobro koristile in so vedno na razpolago.

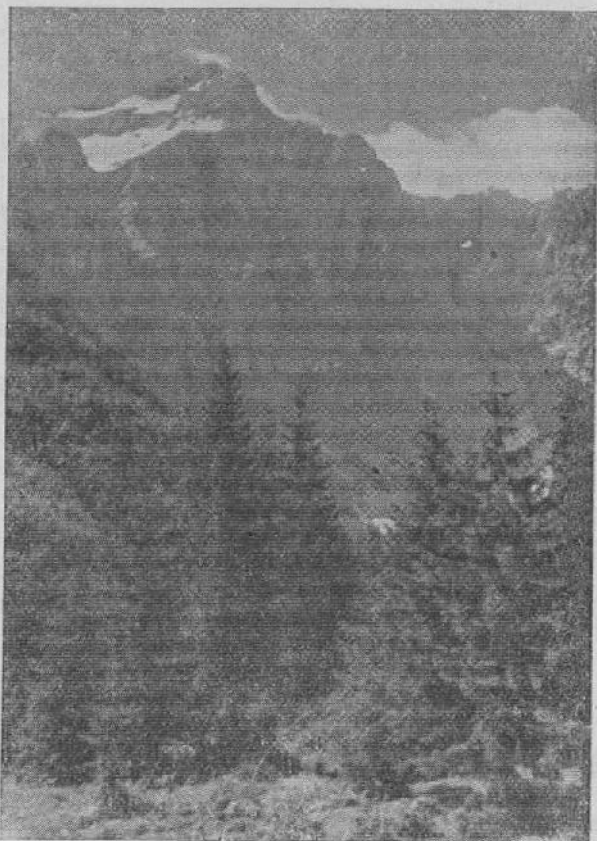
Pavel Kunaver:

TRIGLAVSKI LEDENIK

Nenavadna zima 1950/51, v kateri se je v legah nad 1000 m nakopičila ogromna množina snega, je marsikoga spomnila tudi na usodo ginevajčega Triglavskega ledenika. Zaradi mojih zadevnih člankov v Planinskem Vestniku v zadnjih letih in v Proteusu v letniku 1950/51 je bil morda tudi kateri od mlajših planincev, ki Triglavskega ledenika ni poznal v njegovi obsežnosti pred pol stoletjem, opozorjen na velike goličave, kjer so pred desetletji ležala še obsežna snežišča in debel led. Mnogi so se zato že pozimi, še bolj pa pomladi, ko so ob prvih izletih v gore sami videli silovite plasti snega na gorah, vpraševali, ali bodo te množine snega rešile Triglavski ledenik pogina ali vsaj zavrle prezgodnji konec. Jaz sem bil nestrpen, a čakati je bilo treba sredine poletja, v katerem so vsako leto izginile glavne množine snega in se je ledenik pokazal v pravi obliki in v resničnem stanju.

10. avgusta smo zopet zasedli naše staro bivališče, staro pastirsko kočjo na Bržotnovem rovtu v Vratih — a že na potu do tja so nas bleščeča snežišča iz višav, še bolj pa tu in tam podrta drevesa in velik plaz, ki je podrł velik kos gozda v bližini lovske kočje, spominjali na posledice hude zime, poleg naše kočje pa posebno podrta senik na rovtu samem. Takoj sem začel proučevati snežne razmere, v kolikor je to dovoljevalo precej slabo vreme. Ko pa so se oblaki razgrnili, sem že brez daljnogleda mogel razločiti na Triglavu velike izpremembe v primeri z lanskim letom. Na samem vrhu se je še svetilo majhno snežišče, gornji ledenik ali bolje snežišče, ki leži tik pod grebenom, je bilo sklenjeno tja do najgloblje krnice pod vrhom in vsa »rumena« do zime od snega zapuščena goličava je bila zopet pokrita s snegom; snežišče se je zopet na svojem skrajnem severnozapadnem delu zelo približalo spodnjemu ledeniku. Ta pa je bil letos tudi razveseljivo večji od lani, čist in bel, da ga je bilo zopet veselje pogledati. Seveda, če rečemo vsemu temu, kar se je svetilo v lepi belini, ledenik, ne govorimo resnice. Kajti pravi ledenik je ostal skrit v svoji lanski velikosti tam med Glavo in Kredarico, le silne plasti snega

Sl. 1. Triglavski
ledenik
iz Vrat
12. VIII. 1951
Foto Pavel Kunaver

so pokrivala še vedno njega in vse rumene skalne goličave prav do same stene. (Slika 1.)

Dne 13. avgusta me ni več zdržalo in kljub nezanesljivemu vremenu sem s fotoaparatom odhitel na Sovatno, da bi od tam dobil primerno sliko Triglava z ledenikom. Žal, da je bila svetloba slaba, vendar je bil razgled izredno poučen. Kako žalostne skalne puščave so se lani razprostirale okoli vrha Triglava! Goli ledenik je pogreznjen sam v sebe skrčen umiral in odtekal tam med Glavo in vrhom (glej sliko 2). Par revnih, umazanih snežišč ga je obdajalo. Za Planjo so tedaj sploh vsa večja snežišča izginila in rumena puščava je prevladovala in delila snežišča drug od drugega. Huda zima pa je popolnoma izpremenila lice in mogočno sliko. Glava med steno in Kredarico je bila zopet popolnoma obdana od snega. Snežišča so segala še v avgustu prav do stene pri Slovenskem stebru in pri Kugyjevi polici. Kjer smo lani nad Veliko Črno steno hodili po produ med tisoč cvetovi belega planinskega maka, je letos ležal še debel sneg, in mogočna opast, ki jo je nanesel zimski vihar, je visela proti steni. Lani je bilo prav malo snega ob ledeniku pri Kredarici in širok pas proda

Sl. 2. Triglavski ledenik in snežišča za Planjo (s Sovatne) .
13. VIII. 1951

Foto Pavel Kunaver

ter zapuščenih moren se je razprostiral med ledenikom in kočo. Letos je bilo vse to pokrito in snežišča so se razprostirala nepretrgano do sedla pod Kredarico. Tisti grdi rumeni pas nad ledenikom v steni Malega in Velikega Triglava je malone popolnoma izginil in sneg je v dolgih jezikih segal visoko v te stene. Kadar je sonce posijalo, je vse zopet bleščalo kakor nekdanj. Ledu samega ni bilo nikjer videti, dasi je bilo že sredi avgusta. Z ledenika so se silna snežišča razprostirala daleč tja proti Staničevi koči. Kjer so v minulem poletju sredi rumene puščave ležala mala snežišča, je letos obratno iz belega plašča snega molela goličava kakor otoki. Če si hotel, si letos prišel s Kredarice prav do križišča čez Prag in na Tomiškovsko pot pod Begunjskim vrhom po snegu, ne da bi enkrat stopil na kopno.

Pa tudi Za Planjo je bila slika vse lepša od lani. Mogočno glavno snežišče je prekrilo večji del skalne puščave in pokrilo ranc, ki jih je pokrajini prizadejal jezni bajni Zlatorog. Gornji del snežišča je imel mogočno opast, ki jo je z južne strani planote nasul veter. Tudi snežišča pod zahodno steno so bila številnejša in mnogo večja kakor v minulem letu.

Nad Križkimi podi, kjer sem čakal na izboljšanje vremena več ur, sem opazoval silna snežišča v kotlih. A o tem in drugem o snežiščih v Julijskih Alpah sploh, bom posebej poročal.

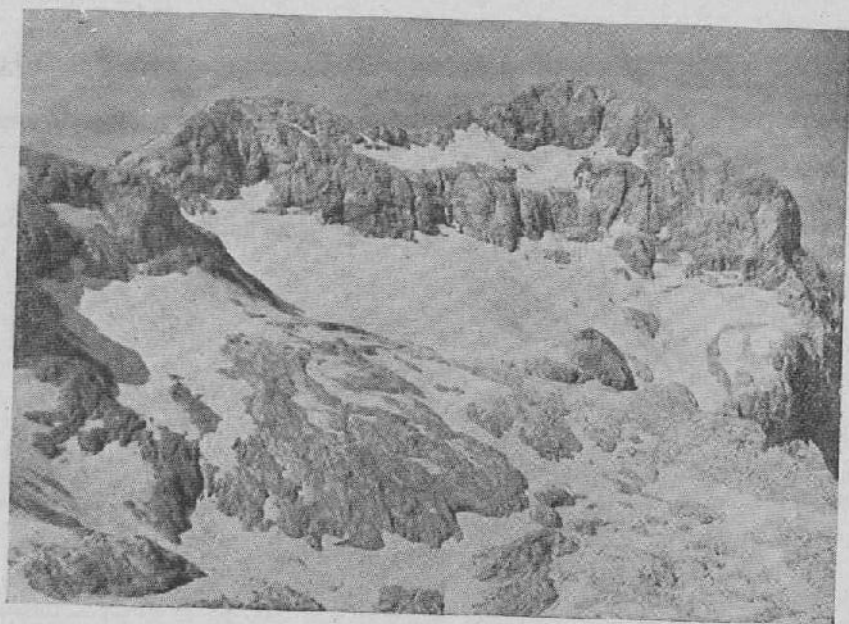
Ker le ni hotelo biti sonca, sem se vrnil v dolino s sklepom, da se čim prej popnem do ledenika samega.

Dne 16. avgusta sem bil že v Bohinju in 17. smo polagoma, opazujoč razdejanja zimskih in pomladnih plazov prišli do Vodnikove koče, naslednjega dne pa na Triglav. Že dolga leta planinci niso stopili poleti na sneg na poti od Kredarice na vrh. Letos je strmo snežišče držalo prav gori do pod velike rdeče markacije v steni Malega Triglava! Z grebena pa bi mogel po par metrih plezanja po skalah že dospeti na sneg gornjega ledenika, pravzaprav le v debelih plasteh snega, ki se je lomil v mogočnih grudah nad spodnjimi grbinami. Sneg je segal visoko na Glavo in seveda daleč preko vseh mejnih označk, ki jih je ob robu ledenika pred leti naredil geografski institut naše univerze. Plezalcu, ki bi hotel z ledenika vstopiti v steno pod grebenom, bi široka in globoka obrobna zev med

skalo in snegom dala letos mnogo opravila in bi mu na mnogih mestih sploh onemogočila prestop.

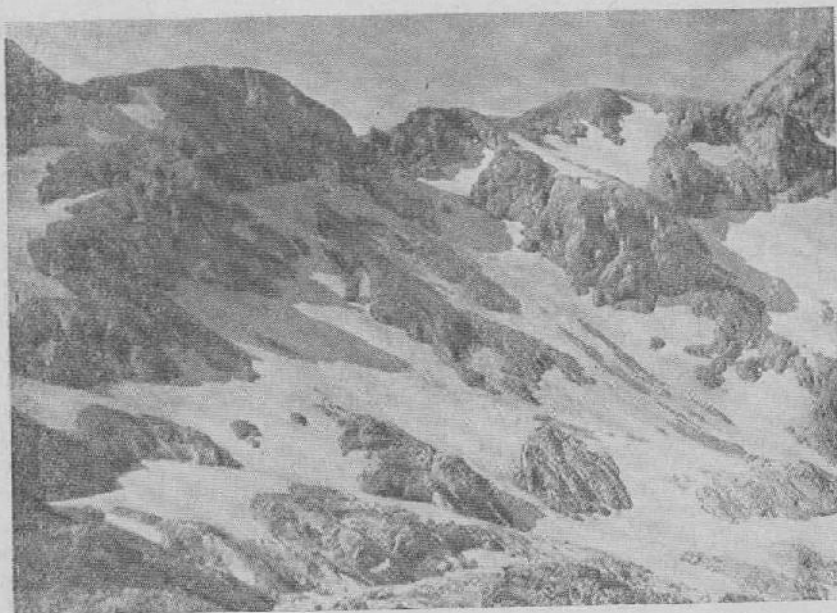
Popoldne smo ob robu ledenika prav polagoma sestopali proti Staničevi koči. Lani je nešteto žlebov preprežalo ledenik. Podnevi in ponoči je šumela voda po njih, da se je srce človeku kar krčilo ob tem naglem umiranju našega ledenika. Letos — tišina! Led je bil globoko pod snegom pokopan. Le z gornjega ledenika je šumel prav skromen slap preko stene in izginjal za robno zevjo spodnjega ledenika. Kjer si lani stopil na sneg, je bil silno mehak. Letos tega po večini nisi doživel. Preden ga je sonce obsijalo, je bil večinoma zmrznjen. Dne 18. avgusta zjutraj mi je cepin po strminah kar dobro služil, ker je bil sneg v senci začetkoma popolnoma poledenel in mestoma prevlečen z gladko ledeno skorjo. Tem bolj pa so se mučili in drseli planinci, ki so zgodaj zjutraj brez vsake palice šli preko severnih snežišč. Namesto da bi se oskrbeli vsak z navadno planinsko palico, so zatikali premrle prste v trdi sneg, kar jim je malo olajšalo ravnotežje na strmini, zdrs pa jih je veljal najmanj posneto kožo na krvavih prstih. Triglav je v onih dneh videl na strmih snežiščih mnogo obupanih obrazov.

Dne 18. avgusta sem zjutraj zgodaj odhitel na snežišča tja pod Ržjo in pod Begunjski vrh. Bilo je mrzlo jutro, kakršnih v zadnjih letih v teh višinah in v istem času nismo bili več vajeni. V jutranjem soncu je bila pokrajina prav posebno lepa in zanimiva ter prav nenavadna za tako pozno poletje. Spomnil sem se lanske slike. Umazani ostanek ledenika

Sl. 3. Triglavski ledenik s pobočja Begunjskega vrha 18. VIII. 1951.

Foto Pavel Kunaver

Sl. 4. Snežišča pod Ržjo in Kredarico 18. VIII. 1951.

Foto Pavel Kunaver

je skromno ždel tam pod stenami. Pod grebenom so samo ostanki snežišč, vsi sivi in umazani. Od Kredarice sem si lahko suhih nog prišel mimo malih snežišč, ležečih v rumenih golih skalnatih kotanjah. Kako drugače letos! Pravi ledenik ves pokopan pod snegom (sl. 3), ki je sogal do stene. Globoke razpoke v snegu nad Črno steno. Napeta, dolga, sklenjena snežišča vsepovsod. Skale suhe, ker se je sneg le malo ali nič tajal. Goličave le kot otoki sredi snega. Posebno pod senčnimi stenami vrha Kredarice in Rži so bila snežišča silno obsežna in sklenjena. Marsikateremu planincu in planinki, prišedšemu iz Kota ali Vrat, je kar sapa zastala ob pogledu na to zimsko pokrajino, ki jo je bil vajen v minulih letih gledati v popolnoma drugačnem, golem stanju. Premnogi so prišli v te višine v tako kratkih hlačkah, da se je videl še dobršen del stegen, ki pa je imel malone vso dolgo pot preko mrzlih snežišč, posebno zjutraj, če je bril mrzel veter, kurjo polt. Seveda je nenavadni pogled naredil na vsakega čutečega človeka najgloblji vtis, ko se je po nekaj urah dvignil iz vročih, zelenih dolin tako nepričakovano hitro v resno, snežno vele-gorsko pokrajino (sl. 4).

Kako bo tako stanje snega vplivalo na ledenik? Ali se bo kaj povečal? Tako se vprašujejo planinci, ki se zanimajo za pojave v naših gorah. Jasno in točno ne moremo na to odgovoriti. To pa je gotovo: Letos je padlo v gorah mnogo več padavin kakor običajno. Če bi vzeli le polovico padavin v naših gorah okoli Triglava, kjer znaša povpreček 4000 mm,

v obliki snega, dá to okoli 18 m snega. Seveda se ta sneg sproti stiska in pogreza, a vendar vemo, da je bolj v zatišju stoječa Staničeva kočica bila letos proti koncu zime do strehe zakopana v sneg. Triglavski ledenik pa je dobil prirastek tudi s sten, od koder so plazovi nanесли precej snega navzdol. Pa tudi s Kredarice in njene okolice ga je vihar neprestano odnašal in odlagal na ledeniku. Če bi vzeli, da je padlo na ledenik vso zimo okoli 30 m snega, in bi se ta sneg ne tajal, bi dalo to komaj okoli tri in pol metra sreža. Gostota sreža je le 0.6 in se z leti ko se izpreminja v led, še mnogo bolj stisne, kajti led ima gostoto 0.9! Tako bi naš ledenik v primeru, da bi se prirastek prav nič ne tajal, pridobil letos okoli 3 m ledu. To bi bilo kar precej; a žal poleti brez tajanja ne gre in dobršen del prirastka bo odtekel po Savi zopet v morje. Pa če bi bilo prirastka tudi le en meter ledu, bi bilo to kar dosti in v desetih letih bi postal ledenik že zopet izbočen, pokazale bi se na grbinah razpoke, in triglavska pokrajina bi zopet po zaslugi obsežnejšega ledenika in obdajajočih ga snežišč prav mnogo pridobila. Če pa se bo to zgodilo, je odvisno od bodočih zim, ako bodo dale zopet toliko snega kakor zima 1950/51 in od poletij, če bodo zadosti hladna, da ne bodo stajala vsega snega, ki bo padel na ledenik direktno z neba, napihan z njegove južne okolice in nagrmden po plazovih, ki grme s Triglavovega masiva v krnico, kjer leži ledenik. Le malenkostne izpremembe v podnebjju je treba, pa se bodo pokazale posledice tudi na ledeniku. Saj prav nič še ne vemo, v kakšni dobi živimo. Kajti znano je, da bi znižanje povprečne letne temperature samo za 4 do 5° C povzročilo, da bi alpski ledeniki zopet mogočno narastli, in tedaj bi tudi majceni Triglavski ledenik postal tak velikan, da bi kakor v davno minuli ledeni dobi, v tisočletjih zopet pokrila vso Gorenjsko tja do Lesc z mnogo sto, mestoma do tisoč metrov debelim ledom...

Ivan Šavli:

POJDIMO V TRENTO

Tičarjev dom stoji na ozemlju Trente. Zato sem se odločil, da za proslavo njegove 40-letnice oživim spomin na nekaj drobtin iz zgodovine Trente.

Prave zgodovine Trente nimamo. Imamo pa nekaj beležk, ki jih je zabeležil trentarski vikar Anton Črv. Zbral in objavil jih je v Goriškem glasu l. 1874. Simon Rutar pa je napisal zgodovino Tolminske.

Pred 400 leti in prej je bila dolina ob izviru Soče en sam velik gozd, kjer so imeli svoja bivališča medvedi in volkovi.

Ker so bili vsi gozdovi cesarska last, jih je dal cesar Ferdinand l. 1535 zaradi trgovanja z Benetkami vse popisati. Dobro oborožena in zastražena se je podala cesarska gozdna gosposka tudi v te gozdove pod Jalovcem in Grintovcem. Verjetno, da so izsledili takrat tudi rudo v

teh krajih. Ali nobenega ni bilo, ki bi tvegaj svoj denar za to podjetje. Simon Rutar nam v svoji zgodovini pripoveduje, da je sredi 15. stoletja prišel v Tolmin baron Ivan Gobelino. Leta 1558 se je pri prepiru z domačim župnikom Tomažem Skočirjem tudi pretepal. Ker je imela cerkvena gosposka takrat vso oblast, ga je hudo kaznovala. Zaradi neljubih razmer, ki so potem nastale v rodbini, se mu je zahotelo samote.

S prijateljem Gregorjem Kumrom in s cesarskim dovoljenjem se je podal tu gori k izviru Soče kopat rudo in delat fužine. Ker je bil Italijan, je šel delavce iskat na italijansko Tirolsko. V okolici Trienta si je nabral nekaj političnih kaznjencev, vojaških beguncev in drugih podobnih ljudi, ki jim je samota tu gori prav prišla. Prišli so in napravili kočje ob desnem in levem bregu Soče, ustanovili družine in tako so nastali Trientarji ali slovenski Trentarji.

Gobelino je napravil eno fužino na levem bregu Soče, poleg sedanje cerkve, drugo pa blizu Loga pri Zadnjici. L. 1579 jima je nadvojvoda Karel dovolil za fužine potrebna drva iz cesarskih gozdov. Rudnike so pa začeli kopati enega v prvi Kurji dolini proti Mojstrovki, drugega na poti na Jalovec, desno od Trentarske planine, tretjega pa od Zapotoka v planini Središnici. Prvi rudnik ali jama se je imenovala Trentarska, druga je bila Jožefova, tretja se je imenovala Loretin stroj (Lorettabaug). Bronasta ruda se tudi nahaja v južnem pobočju Prisojnika. Vso rudo iz rudnikov so morali do fužin znositi na hrbtu. Za funt rude so plačali 53 grošev. Ker rudnik zaradi oddaljenosti ni mogel konkurirati koroškemu rudniku, je prišel kmalu v druge roke. L. 1624 so ga imeli že baroni De Grotta. Ti so ga kmalu prodali grofom Zemljerjem. Od Zemljerjev so ga kmalu dobili baroni Attems. Kdo je bil Attems?

Ustno izročilo pripoveduje, da je bil po rodu Bavarec. Bil je general in je menda imel trn Kristusove krone. V vojski je imel veliko srečo. Nekoč je obkoljeval neko mesto v Italiji. Spiše pismo in ga pošlje v mesto: »Podajte se! Ako ne, bom primoran naskočiti s silo in pomoriti vse živo v mestu, tudi otroke v materinem telesu.« Odgovore mu: »Dokler imamo le enega moža, se ne podamo«. Tedaj Attems naskoči in pomori vse, da ni nihče ostal živ. Po treh dneh pa pride iz kleti mladenka, prinese generalu poln predpasnik zlatnikov in reče: »Vse zlato vam dam, samo pri življenju me pustite.« Ali trdi Nemec odloči: »Kar sem rekel, sem rekel.« Polasti se zlatnikov, toda po tem dogodku trdi general ni imel več miru. Neprestano je imel mladenkin obraz pred očmi. Neprestano je slišal njen mili, proseči glas: »Pustite me pri življenju!« Ker ni imel nikdar miru, se je podal k spovedi v Rim. Ali v Rimu mu poleg odpuščanja grehov nalože tudi pokoro: da porabi krivični denar, ki ga je po krivici pridobil, da mora pol vojakov vzdrževati, staro tovarno popraviti in novo cerkev sezidati. Mož si izbere Trento. Tako se je odločil, da popravi že skoraj zapuščeno tovarno v Trenti. Pol vojakov je že tako vzdrževal, da bi pa mogel delo v Trenti bolje nadzorovati, se je odločil, da bo stanoval v Trenti. Dal si je baron

Henrik Attems na lastne stroške napraviti šest ur dolgo cesto iz Bovca v Trento. Kjer je bila fužina, sklence ostati. Sezida tudi grad. Ta je bil na mestu, kjer je sedaj župnišče. Kako velik je bil grad, nam kaže sedaj zid okoli župnišča proti Špikovemu travniku. Plavž je bil tam, kjer se še sedaj vidijo ostanki zidu za farovškim vrtom. Kjer je sedaj farovž, je bil grad. Spodaj kovačnica, zgoraj prostori zanj in njegove ljudi. Prinesel je tudi trn Kristusove krone in ga dal vzdati v stopnišče. Sklene napraviti še cerkev in to na zgornji strani Špikovega travnika. Pride pa žena iz gornje strani iz hiše št. 7, gleda in vpraša: »Kaj bo to?« Mož pravi: »Cerkev bo.« Žena nato pravi: »Ne bo nič.« Mož se začudi in gleda, kako je mogoče, da bi ta neuka žena več vedela kakor on, a vseeno vpraša: »Zakaj da ne?« Žena pa pravi: »Plaz jo bo vzel.« Mož poprej ni nato pomislil. Pogleda okoli sebe in ugotovi, da ima žena prav.

Nastopi zima, mož oboli in pozimi umre. V oporoki pa naroči svojemu bratu Albertu, naj nadaljuje njegovo delo. Ali brat je bil drugih misli. Hotel je cerkev napraviti na lepšem kraju, v Standrežu pri Gorici. Imeli so rudnik v Rajbelju, Trenti, Ročinju in mnogih krajih po Bavarskem. Gre v Standrež, a ponoči se mu v sanjah prikaže brat in reče: »Vstani in pojdi v Trento.« Zjutraj pove to svojim sorodnikom, pa se mu posmehnejo. Drugo noč se mu spet prikaže brat in pravi: »Vstani in pojdi v Trento. Če zopet pridem, te zmeljem kakor kamen žito.« Ko se zbudi, se prestraši in še ponoči ukaže zapreči za Trento. Gazili so sneg. Napravi cerkev Device Marije Lavretanske in hoče poiskati še trn Kristusove krone, ali nobeden ni vedel, kje je. Pokličejo meniha, ki je bil izobražen mož, in je vedel, kako ga je treba iskati. Vzame železno palico in tolče po stopnicah. Ko je dobil votel glas, reče: »Tukaj jel.« Odkopljejo in res najdejo trn. Nesejo ga v cerkev. Trn je še sedaj v cerkvi v mali srebrni kazalnici in ga rabijo pri cerkvenem darovanju. Dolg je 6 cm, debel 2 do 3 mm in rjave barve. Notranja prostornina cerkve meri 5,70 x 10 metrov. Zid je debel 85 cm. Tako je baron Albrecht Attems Heiligenkreutz napravil l. 1690 cerkev v Trenti.

Leta 1693 je ustanovil poseben benificijat.

Železne palice iz Trente so bile znane po vseh primorskih kovačnicah. Ker pa trentarsko železo zaradi prevelikih stroškov ni moglo konkurirati drugim, so Attemsi leta 1750 prodali rudnik nekemu Selbernaglu. Ali tudi ta ni imel boljšega uspeha in je rudnik leta 1778 popolnoma opustil. Ko je šest let za tem leta 1784 prišel prvič v Trento prirodoslovec Baltazar Hacquet, je zapisal: »Našel sem fužine, ki pa niso več obratovala, ker je imetnik slabo obratoval; moral jih je opustiti in nuditi dvoru naprodaj, kateri je, ko sem jaz tja prišel, odposlal komisije na ogled; prišli so izkušeni rudarji iz Idrije. Našel sem počni na volka ali na grebe (Vollfeder), Stickfeuer, brešansko kladivo od 12 do 15 stotov in ognjišče za vlakno (Streckferal). Iz vsega tega sem razvidel, da je bila obdelava železa jako mizerna. Poleg teh fužin nisem našel nič zanimivega razen male cerkvice in sto let starega duhovnika, ki je bil bolan, da sem mogel le malo govoriti z njim; pa vseeno me je vprašal, kaj sem prišel iskat k njemu. Ali morda zdravje? K njemu so

se zatekali planinci v hlačah in v krilih, da bi jim zlomek ne povzročil bolezni«. Dokler so fužine delovale, so prodajali železo v palicah po 14 soldov funt, kar so na mestu prodali. Kar je ostalo, so odpeljali na Benečansko v glavno mesto Cedad v Benečiji.

Edini znak trentarskega železa je še železna plošča pred Špikovim hlevom in pa jeklen zvon v zvoniku, ki so ga dali napraviti, da je fužinarjem dajal znamenje, kdaj je začetek in kdaj konec dela. — Ker je zvon jeklen, ima čisto tenak glas. Ker je ta zvon še edino znamenje trentarske zgodovine in obenem mejnik planinskega področja med Bovcem in Jesenicami, sem ga dal pred kratkim popraviti. Sedaj visi polnopraven kot tretji zvon v zvoniku in priča o resničnosti zgodovine. Molči in žaluje pa tudi po nekdanjih za Trento dobrih časih, ko je v Trenti teklo še železo, ko je služila lepe cesarske zlatnike in jedla boljši kos kruha. Ko je delo v rudniku prenehalo, so morali z župnikom vred postati pastirji, da so se mogli preživljati. — Župnik Frančišek Venceslav Lucenberger, ki je bil takrat v Trenti, je postal pravi pastir.

Vikar Anton Črv je zapisal v knjigi, ki je bila tiskana v Benetkah leta 1699: »Frančišek Venceslav Lucenberger je nad 60 let vzdihoval v teh duplinah kakor golob zatopljen v globoko premišljevanje, dokler ni 18. junija 1785 let in zaslug poln vrnil gospodu duha.«

Po njegovi smrti so Trentarji ostali 77 let brez duhovnika. Potem jih je dal cesar Ferdinand, da bi lažje živeli, preseliti na Madžarsko, ali tam niso dolgo vzdržali; vrnili so se v Trento. — Kakor divji kozel nikdar ne zapusti svojih pečin, tako tudi Trentar nikdar ne zapusti svoje ljubljene doline.

Nekdaj so ljudje radi zahajali v Trento. Poleg naravnih lepot, ki jih ima Trenta, prav radi občudujejo izvir najlepše evropske reke, modre Soče. Malokateremu pa je znan Trentarski Vintgar ali Korita. — Čudovite skalne izdolbine, čudo narave! Človek gleda ves zamaknjen. — Tu prav posebno veljajo besede pesnikove: »Prid, zidar, se les učit.« — Res, kdor ni videl Korit, ni videl Trente! In ko smo v Trenti, ne pozabimo stopiti še na trentarski razgledni stolp, na Berebico, rožo Trente. Lepa je Špička, ali z Berebico se ne da primerjati. — Od Lipnika in Vršiča za Krnom krog in krog pa do Bovškega Grintovca se ti kažejo vse gore v vsej lepoti. — Zdi se ti, da si pomaknjen v sinje višave, da iz oblakov doli gledaš vso lepoto čarobne Trente.

Res, Berebica je najlepša roža Trente.

Dolžnost Planinskega društva je, da omogoči planincem dostop v te do sedaj še neobiskovane kraje. Zato pojdimo v Trento! Pojdimo in spoznavajmo lepote naše slovenske Trente.

Dr. Francè Avčin:

PROBLEM ODPORNOSTI PLEZALNE VRVI

(Referat na kongresu Mednarodne Unije Alpinskih Asociacij na Bledu
julija 1951 je v prevodu iz francoščine.)

Stalni urad UIAA (Bureau permanent de l'UIAA) mi je pred nekaj meseci dal nalogo, da vam predložim kratko poročilo o problemu odpornosti gorskih vrvi. Dovoljujem si izjaviti, da ta problem ne obstoji več, vsaj s teoretičnega gledišča ne. Odlični članki o odpornosti vrvi, zlasti o poizkusu s sunkom, so bili objavljeni po drugi svetovni vojni v planinskih revijah. Ne bom vas nadlegoval z naštevanjem te poltehnične literature, ki jo verjetno itak poznate. Brez dvoma bo dovolj, če podčrtam nekaj najbolj znanih imen, kot ime g. Doderaja, podpredsednika Francoske planinske zveze (Fédération Française de la Montagne), ki ga imamo čast in veselje pozdraviti med nami, ime g. Wexlerja v Sev. Ameriki (National Bureau of Standards), g. Mearsa iz Britanskega sveta za planinstvo v Angliji (British Mountaineering Council). Tudi mi tukaj v Sloveniji smo doprinesli svoj obolus k razčiščenju tehničnega vprašanja, ki ga predstavlja plezalska vrv.

Da, odpornost alpinske vrvi je docela tehnično vprašanje. Prepričan sem, da smo mi vsi zelo daleč od načina gledanja na goro, ki bi bilo popolnoma športno, ali še več, popolnoma tehnično. Za pravega alpinista je njegova aktivnost v hribih zadeva duše, srca, duhovna potreba in gore obiskuje, »well er muss«, da citiram pesnika Julijskih Alp, pokojnega dr. Julija Kugyja. Toda čim se začnemo posluževati umetnih sredstev, da delamo čedalje težje vzpone in gremo prav do kraja fizičnih in moralnih zmožnosti človeškega bitja, je treba videti v predmetih, katerih se poslužujemo, posebno v vrveh, klinih, vponkah, derezah, opremi za bivakiranje in zaščito itd. itd., tehnične predmete in treba jih je vzeti kot vsak drug material v fiziki in — kar je v bistvu isto — v tehniki. Vsaka malomarnost pri tem utegne prav hitro povzročiti hude nesreče. Zato torej mora biti dandanašnji tisti, ki uporablja alpinske predmete, dobro poučen o teoretičnih temeljih svojega delovanja: za vsako ceno je treba preprečiti lastne in svoje naveze nezgode. Ta vprašanja — da citiram g. Wexlerja v njegovem odličnem članku »Belaying the Leader« — »must be studied just as earnestly as one would seek to learn the technique of landing a plane before attempting to do so.«*

Menim, da bi bila ena od bodočih nalog UIAA propagirati poznavanje te posebne povojne alpinistične vede, kajti — po mojih izkušnjah — jih je med vsem tropom plezalcev, ki plezajo »šesto stopnjo«, prav malo, ki bi to delali, zadevo res popolnoma poznavajoč.

Prosil bi vas, da se ne vznemirjate, kajti niti malo nimam namena, da bi vam bral lekcijo o alpinističnih predmetih, prav posebej o vrvi.

* Varovanje vodje naveze — »ta vprašanja je treba proučevati prav tako resno, kakor če bi se človek skušal naučiti tehnike pristajanja z letalom, preden poizkusi to storiti.«

Rad bi vam samo poudaril dejstva in glavne momente, ki jih je mogla znanost doprinesti vprašanju gorske vrvi, ne da bi se dotaknil podrobnosti.

Najprej je treba povedati, da je statična trdnost vrvi in to tista, ki jo dobimo pri počasnem nategu, končno nehala biti edini in absolutni kriterij za presojo kvalitete vrvi, da si se večina tovarnarjev in prodajalcev tega še vedno drži iz čisto zelo preračunljivih razlogov. Presenetljivo nenadno pretrgavanje konopljenih vrvi — čisto prvovrstne — ki ga povzroče presenetljivo majhni, a vertikalni padci povsod po svetu, tudi pri nas, je privedlo do študij, ki so vse razkrinkale varajoči element — statično trdnost, ki je bil vzrok številnim nesrečam. Po l. 1945 je teorija pokazala, da ta podatek v primeru prostega padca ne pove skoraj nič in ga je treba nadomestiti z deformacijskim delom, potrebnim za pretrganje vrvi in z raztegom vrvi v trenutku pretrganja. Še več, višina padca igra v pogledu nevarnosti za pretrganje mnogo manjšo vlogo, kot so mislili, skoraj nobene. Vrv je toliko odpornejša za padec, kolikor bolj je raztezna. Vrv ogromne statične trdnosti, toda toga, izdelana, recimo, iz jekla, počí, medtem ko snov, ki je dovolj elastična, vzdrži isto padlo težo, čeprav je njena odpornost pri počasnem nategu mnogo manjša od odpornosti jeklene vrvi, ki se je pretrgala.

Te teoretične rezultate so spremljali številni praktični poizkusi, da navedem samo poizkuse FFM v Grenoblu, ki jih je izvedel g. Dodero, one firme »British Ropes Co«, poizkuse »St. Gallener Materialprüfungsamt-a«, poizkuse »Plymouth Cordage Co.« v Massachussetsu in poizkuse zavoda »National Bureau of Standards« v Washingtonu.

Zadnji so si postavili za cilj najti za alpinske čete ZDA vrv, ki bo najvarnejša in najprikladnejša. Odtod je izšla izvrstna vojaška vrv, izdelana iz snovi »mountain nylon« (gorski najlon) 7/16 palcev debeline, ki se z velikim uspehom uporablja tudi pri nas. Preteklo leto je vzdržala, ne da bi se poškodovala oba člana naveze, dva zaporedna, popolnoma vertikalna padca 8 in 26 metrov! Soglasni rezultat teh teoretičnih študij in praktičnih izkušenj je bil sledeč: *ni je konopljenih vrvi, ki bi mogla vzdržati navpičen padec na togem oporišču*, kar so sicer dognali že 1864, ne da bi sicer vedeli čemu. Edinole vrvi, izdelane iz modernih tekstilnih vlaken, predvsem iz nylona, se morejo upirati ogromnim silam, ki čisto prekašajo štirinajstkratno padlo težo. Obenem so odkrili, da imajo take vrvi celo vrsto drugih prednosti: ne napijejo se vode in, če so že mokre ali zmrzle, ne postanejo toge, odporne so proti mikrobom vseh vrst in zaradi tega praktično neskončne trajnosti, so zelo gibke in voljne itd.

Obenem je bilo marsikje, tudi pri nas, dognano, da je v vsem varovalnem sestavu najnegotovejši element vponka, kakršna je bila tedaj. To je bilo povod številnim novim konstrukcijam, od francoske vponke iz lahke zlitine P. Allaina do avstrijske vponke posebne oblike in velike odpornosti, ki jo je konstruiral W. Mariner. Začeli so tudi proučevati trdnost klinov in celo človeškega telesa, ki je tako krhko, a vendar tako presenetljivo odporno obenem. Celotni varovalni sistem je bil pregledan,

predlagali so nove načine varovanja n. pr. »the dynamic or running belay«* v Ameriki.

Proučevali so tudi kočljivi problem »stare vrvi«, zlasti v Angliji in preiskali vpliv raznih vozlov na dinamično odpornost vrvi. Popolna revizija postopkov navezovanja je posledica vseh teh poizkusov. Tudi so dognali, da hude in zapovrstne obremenitve znatno zmanjšujejo absorpcijsko zmožnost vrvi za kinetično energijo padca, ker ji jemljejo elastičnosti zaradi irreverziblega pojava, ki v pogledu izgub na energiji sliči histerezi pri magnetnih materialih. Nove izvedbe vrvi v pogledu vitja, pletenja, jedra itd. so izšle iz teh izkušenj, novi materiali prihajajo iz laboratorijev, n. pr. nemški perlon, o katerem pravijo, da je boljši od nylona in o katerem mi in celo naši tovariši v Avstriji žal ne vemo še skoraj nič.

Tako je bilo mnogo storjenega, toda ne še dovolj. Izredno važen problem trganja vrvi zaradi prerezavanja na ostri skali ni bil še do kraja proučen, dasi očitajo vprav nylonu premajhno odpornost proti temu in čeprav se tega poslužujejo zato, da bi reševali proizvodnjo konopljenih vrvi, ki so tako popularne in prinašajo toliko ugodnosti za gospodarstvo nekaterih deželá.

FFM in njena komisija za preizkušanje vrvi (Comission des cordes) v Grenoblu si lahko štejeta v čast, da sta prvi zasnovali vidno oznako in karakterizacijo vrvi, ki bosta urejali proizvodnjo vrvi in pogoje za njihovo dopustnost v soglasju z zgoraj omenjenimi modernimi dovršitvami. Ta ureditev je daleč od tega, da bi obsodila konopljene vrvi, ki so tako dobro služile klasičnemu alpinizmu. Nasprotno, ohranja jima — v posebni oznaki (label) — mesto, prilagojeno in omejeno na rabo, kjer ne pride do direktnega in vertikalnega padca. Označuje jih s statično odpornostjo, ker je njih raba — moremo reči — prihranjena za »statične« primere.

Glede поблиžje oznake vrvi, imenovanih »dinamične«, si dovoljujem predlagati, da se popolnoma odpovemo navajanju varljivega podatka »statična odpornost« in da tudi te napram padcem posebno odporne vrvi označimo s težo in sicer s težo padajočega telesa, ki jo vrv še more prestreči v relativno najugodnejših možnih pogojih. Ti pa so: dva plezalca sta na isti navpičnici, drugi je tik vponke oziroma vrv, ki se je na kakršenkoli način zamotala, je togo pritrjena na klin; in končno (v idealiziranem primeru), vsakršno trenje, celo zračni upor naj bo popolnoma izključen. Ta kritična (dinamična) teža je v izredno preprostem razmerju z obema odločilnima podatkomá: specifično, na dolžinsko enoto reducirano delo za trganje vrvi W'_k in pri statičnem poizkusu ugotovljeni relativni raztezek za kritično obremenitev pri pretrganju ϵ_k . Nepoučenemu ne povesta prida, medtem ko je pojem »teža« vsakomur domač.

Dejansko pri padcu nastopajočim pogojem pa bi lahko ustregli, če bi v ustrezno enačbo uvedli številski količnik, ki bi iznos idealne kritične

* dinamično ali tekoče varovanje

teže znižal za nekaj desetnih odstotkov na realno vrednost, ki pa je seveda še vedno neka teža. Vsak nekoliko izobražen in zainteresiran plezalec bi tovrstno, iz gornjih nekoliko akademskih karakteristik vrvi W'_k in ϵ_k sledečo kritično težo lahko primerjal s težo svojega telesa in tako presodil svojo vrv. V ustrezni enačbi za kritično težo G_k

$$G_k = k \frac{W'_k}{2 + \Sigma_k}$$

upošteva količnik k predvsem neznatno zvišanje dinamične trdnosti zaradi zračnega upora pri padanju in pa znatno njeno znižanje zaradi slaberega vpliva vozlov in ostre krivine v vponkah. Njegov izračunani iznos znaša 60 do 70%.

Za zdaj lahko za normalne prereze plezalskih vrvi dosežemo kritične teže, enake ali pa višje od plezalčeve le z nylonskimi vrvmi, medtem ko se konopljene redno in vedno pretrgajo.

To torej je vse, kar sem mogel povedati v kratkem času, ki mi je bil na razpolago. Mislim, da je bodoča naloga UIAA najživahnejše propagiranje tega, kar vemo dandanes o moderni opremljenosti alpinista. Premnogim nesrečam bi se mogli izogniti, premnogi mladi ljudje kot Roger Mayor z nesrečne »Tour de Forges«, bi se mogli še vnaprej veseliti svojih tako vroče ljubljenih gora. Še več, mislim in predlagam, da bi UIAA morala slediti vzgledu drugih mednarodnih organizacij, ki v primeru potrebe in za posebna vprašanja ustanove svoje strokovne komisije, združujoče kar se da veliko strokovnjakov v vprašanju, ki ga je treba pretresti in katerih delo se nahaja kristalizirano v njihovih publikacijah visoke kvalitete. Mogli bi takoj imenovati mednarodno komisijo za standardizacijo proizvodnje in označevanja gorskih vrvi in francoski načrt bi mogel služiti kot podlaga. Isto bi mogli storiti za druge predmete opreme na drobno ali v celoti. UIAA ne bi bilo treba drugega kot vzpostaviti podatke in izkušnje ter služiti za zvezo med različnimi strokovnjaki, ki bi se s svoje strani mogli nekje sestati, ali pa — če bi bilo prvo predrago — biti v medsebojni zvezi pismeno.

Prepričan sem, da bi tak korak naletel na velik uspeh in da bi bil vreden visokega ideala svetovnega alpinizma, ki ga predstavlja Union Internationale des Associations d'Alpinisme.

Bled, 14. julija 1951.

Naj mi bo dovoljeno povedati ob tej priliki glede vrvi še naslednje. Nepoznavanje dinamičnih lastnosti plezalskih vrvi povzroča katastrofe v vedno bolj vznemirljivem številu. Njihova čestost raste nekako tako kot raste število ponovitev težkih plezalnih vzponov pete in šeste težavnostne stopnje, medtem ko se na tovrstnih prvenstvenih vzponih le redkokdaj primeri smrtna nesreča, zlasti ne zaradi vrvi. V svetovni literaturi čitamo kot vzrok nesreče vse česče lakonično ugotovitev: pretrgala se je vrv! Preiskave — kjer se sploh izvrše — ugotovijo, da je bila vrv

prestara, pretenka, često tudi povsem nova in na videz dobra. Nihče pa ne pove, da konopljene vrvi za ekstremno plezanje, kjer lahko pride do navpičnih padcev brez vmesnega dotika s skalo, principialno niso uporabne.

Tudi se je močno razpasla navada, jemati na ture, zlasti ledeniške, vse tanjše in tanjše vrvi, debele komaj 8, 7, da, celo 6 mm! Čeprav nylonske, so take vrvi za navpičen padec normalno težkega človeka že pod mejo njihove dinamične trdnosti, ki za nylon leži nekako pri 10 mm premera. Povrhu so za prijem in navezovanje pretenke, zato za roke in pas celo nevarne. Vedeti je tudi treba, da komaj štiri vrvi 6 mm ϕ zaležejo za eno 12 mm ϕ , kajti preseki rastejo s kvadratom premera, $4 \cdot 6^2 = 12^2$!

Naši alpinisti so v tem pogledu po večini nedvomno med najboljše opremljenimi, saj rabijo skoraj izključno ameriške vojaške vrvi odličnih karakteristik, napravljene iz specialne vrste nylona »mountain nylon — gorski nylon«. Te vrvi je za časa vojne po dolgotrajnih poskusih s preko dvajset materiali izbral in standardiziral severnoameriški National Bureau of Standards, institucija, ki je glede preciznih merjenj in iz njih sledečih tehničnih konstrukcij na vseh mogočih področjih edinstvena na svetu. Te vrvi so svoje praktične preizkušnje vedno uspešno prebile. V inozemstvu so malo znane, morda iz konkurenčnih razlogov, zbuja jo pa vsepovsod zanimanje in začudenje, kako da so vprav Jugoslovani z njimi opremljeni. Podrobne podatke zanje najdeš v publikaciji »Belaying the Leader — varovanje vodje naveze« R. M. Leonarda in A. Wexlerja, objavljeni v Sierra Club Bulletinu 1946. Da bodo naši alpinisti vedeli, kakšne so njihove tako cenjene in varovane »najlonke«, naj navedemo glavne podatke, preračunane v naše tehnične enote. (Enota »kp« pomeni »kilogram-teža« imenovan »kilopond« v razliko od obično rabljenega »kilograma«, ki je pravzaprav enota mase.)

premer: $d = 7/16$ inč = 11 mm;

specifično delo za pretrganje $W'_k: 67\frac{1}{2}$ ft. lb/ft. = 295 kpm/m'

specifični raztezek pri pretrganju $\epsilon_k: 55\%$ suha, 60% mokra;

statična trdnost $F_k: 3680$ lb = 1680 kp;

stat. trdnost ob najneugodnejšem vozlu: 58% F_k ;

stat. trdnost na krivini vponke: 79% F_k ;

Iz gorenjih podatkov si lahko po formuli, navedeni v referatu, hitro sami ugotovimo realno kritično težo G_k za naše vrvi. V idealnem primeru brez zračnega upora in trdnost zmanjšujočega vpliva vozlov ter vponk znaša

$$G_{ki} = \frac{W'_k}{2 + \epsilon_k} = \frac{295}{2 + 0,5} = 116 \text{ kp}$$

Koeficient $k = 0,6$ do $0,7$ jo pa zmanjša na realno vrednost 70 do 80 kilopondov. Vrv zdrži ob najugodnejših možnih pogojih padec človeka, ki ima maso 70 do 80 kg. Ker tako strogi pogoji v praksi le izjemoma lahko nastopijo, — po večini se jim tudi lahko izognemo — plezalci niso kdo-

večaj zavaljene pasme, je verjetnost, da bi se vrv pretrgala, kaj majhna, razen če se na ostri skali preseka. Temu pa se lahko do neke mere izognemo z uporabo dveh vrvi, če ju različno speljemo na kritičnem mestu. Z dvojno našo nylonsko vrvjo smo — upam si reči — povsem varni, kar se pretrganja tiče. Skrajni težki vzponi pa itak skoraj vedno zahtevajo dvojne vrvi.

Lanskega leta sem na poziv Fédération Française de la Montagne prisostvoval praktičnemu preizkušanju trdnosti vrvi v Grenobleu pod vodstvom prof. M. Doderoja, predsednika in duše komisije FFM za preizkušanje ter standardizacijo plezalskih vrvi. Padajočo težo je predstavljala 85 kilopontov težka, s starim kablom napolnjena kamionska pnevmatika. Njena elastičnost naj bi posnemala elastičnost človekovega telesa. Prva vrsta poizkusov so bili padci z zaviranjem: padajoča teža je z vrvjo, tekočo skozi vponko, dvignila s tal enako protiutež. Rezultati so pokazali, da je bila le redka konopljenca vrv, ki je zdržala več kot en padec, medtem ko so jih nylonske od premera 10 mm naprej zdržale celo vrsto.

Ko smo pa na moj predlog prešli na padce ob toga pritrjeni vrvi, ustrežno v referatu navedeni enačbi, so se predvsem prav vse konopljene vrvi takoj pretrgale in sicer v obliki male eksplozije, ki je dala pravcati oblaček konoplje. Sunek vrv namreč nekako preseneti, vlakna zdrsnijo malo vsaksebi, predno se toliko stisnejo, da zaradi medsebojnega trenja več ne drse. Zato zdrže konopljene vrvi v mokrem stanju več sunka kot suhe: nabrekla vlakna so bolj stisnjena. Pri nylonski pa velja narobe, ker so vlakna kar nekam namazana z vlago, ki pa vanje ne prodre. Zato se tudi manj napijejo, le 15 % napram 35 % pri konoplji. Podobno je pri zmrzlih vrveh. Nylonske vrvi pa so bile prav na meji svoje trdnosti, povsem v skladu z našimi zgoraj izračunanimi rezultati (kritična teža 70 do 80 kp napram teži pnevmatike 85 kp pri poizkusih): nekatere so vzdržale, nekatere zopet ne, ali pa so počile šele pri drugi ali tretji obremenitvi. Odlično se je izkazala francoska vrv 10 mm z ravnim jedrom in opletom, toda le pri prvem padcu, kajti vozli so se tako zadržali, da je drugič počila vedno pri vozlu. Za razvezavanje je obstajal le en način, oni Aleksandra Velikega: prerezati jih je bilo treba. Dalje je ta vrv v roki pregladka in tudi nekoliko toga. Nylonski cplet se tudi hitro preguli in vrv potem ni več zanesljiva, ker je ne moremo dovolj pregledati. Za praktično rabo se je pač najbolje izkazala naša vrv, čeprav je bila dinamična trdnost francoske za malenkost višja. V tem pogledu smo tedaj kar na dobrem, ne le po teoretično, temveč tudi po praktično ugotovljenih rezultatih. Naši alpinisti se lahko na svoje najlonke mirno zanesejo, seveda če jih skrbno čuvajo pred vsakršnimi poškodbami od kamenja, derez, ostrih robov, bližine ognja itd. Manj pa se lahko zanesejo na svoje vponke, zlasti tiste starejše izdelave, kajti le-te so se v Grenobleu začuda slabo izkazale. Res 100 % varne so se pokazale le one z navojnim prstanom, pa tudi ne vse, temveč le ena francoska tipa. Zaradi svoje nizke teže sicer tako udobne vponke »Allain« niso varne za direktno držanje težkih padcev, za ostale

namene pa so docela uporabne. V končnem previsu Jalovčevega raza, kjer je možen navpičen padec, jih tedaj raje ne vpenjajmo! Tu tedaj pozor, dokler ne pridemo do zanesljivejših konstrukcij! Ameriške vponke iz neke aluminjske legure so n. pr. — kot se trdi — mnogo trdnjše. Naše običajne prekašajo kar trikrat. Ameriške jeklene pa že v obliki odprtega C zadrže vsako obremenitev, ki jo prenese vrv. Več pa ni treba.

Rezultat grenobelskih poizkusov je današnji francoski »label«, izpričevalo posameznim izvedbam plezalnih vrvi v obliki posebnega, na vrv pritrjenega listka značilne barve. Za osnovni poizkus je bil sprejet v smislu gornjega predloga najstrožji možni preizkus, ki definira kritično težo (navpičen padec preko dvojne dolžine proste vrvi, podpora čim bolj toga). Da pa se fabrikantom omogoči prilagoditev tem zahtevam, se francoski »label« vsaj začasno omejuje na samo dve kvaliteti:

a) **Navadne vrvi:** Določene so, da zadrže samo mirne natezne obremenitve, kot nastopajo pri normalnih vzponih, kjer ni pričakovati hudih padcev vodje v navezi. V to kategorijo bodo prišle predvsem konopljene vrvi normalnih debelin in tanke nylonske vrvi.

b) **Specialne vrvi:** Določene so za prestrezanje najtežjih padcev. V poštrev pridejo izključno nylonske vrvi.

Gornja zamisel FFM glede klasifikacije vrvi se principialno loči od one BMS (British Mountaineering Council). Le-ta jih razporeja po tkz. »enotni teži«, to je po teži na dolžinsko enoto. Tako mora 30 metrska vrv tehtati za oznako:

a) polna vrv	2,50 kg do 2,25 kg	kar ustreza 10 mm ϕ
b) tričetrtinska vrv	1,75 kg	kar ustreza 8 mm ϕ
c) polovična vrv	1,12 kg	kar ustreza 6 mm ϕ

Francozi pa dele vrvi po trdnosti, statistični in dinamični, ne pa po enotni teži, ki sama pove bore malo ali pa nič. Tako dobe prav tako po tri vrste v vsaki od svojih dveh kategorij:

a) **Navadne vrvi:**

1. natezna trdnost 1200 kp enojna vrv: ustreza 10 mm ϕ , vrv za navezavanje;

2. ista natezna trdnost, toda dvojna vrv: ustreza 8 mm ϕ , vrv za spuščanje;

3. ista natezna trdnost, toda četvorna vrv: ustreza 6 mm ϕ , pomožna vrv.

Dalje mora biti raztezek pri pretrganju večji kot 12%. Navedene so tudi podrobnosti v izdelavi, in pa delo za raztrganje vrvi, enotna teža, premer.

b) **Specialne vrvi:**

Predvsem morajo zdržati po dva zaporedna padca v gornjem smislu in sicer:

1. dva padca po 85 kp z enojno vrvjo;
2. dva padca po 85/2 kp, toda z dvojno vrvjo;
3. dva padca po 85/4 kp, toda s četvorno vrvjo.

Sekundarne karakteristike, med katere pade pri tej kategoriji tudi statična trdnost, odločilna za navadne vrvi, so iste kot pri le-teh.

Za oboje vrvi pa se še zahtevajo nekateri pogoji za praktično rabo, ki jih računsko ni mogoče zajeti v števila; tako upogljivost, voljnost in priročnost, obrabljivost itd.

Za poživitev predstave o silovitosti sunka pri takem padcu naj navedem, da se je pri enem od poizkusov oporna jeklena traverza višine 16 cm v obliki črke I, moleča 1,5 m čez zid, močno upognila, zvila, rebro pa se je grdo deformiralo. Nylonska vrv, ki je to povzročila, pa je ostala cela!

Le cno slabo stran imajo taki laboratorijski poizkusi in preizkusi: neregularnosti v izdelavi vrvi in v kvaliteti materiala ne morejo zajeti, saj ni mogoče preizkusiti vsake izdelane plezalske vrvi posebej, temveč le cno iz izdelane serije. Če bi namreč preizkus prestala, bi bila za plezalsko rabo že preveč oslabljena.

V Franciji se je že izkristaliziralo mnenje, da bodo v nekaj letih nylonske ali kake še boljše bodoče vrvi konopljene povsem izrinile, pa če vrvarji v državah, ki jim je konoplja velik vir zaslužka, ženejo še tako lažnjivo in plačano propagando proti modernim vrvem. Tovrstno početje je več kot neodgovorno, že kriminalno, saj se iz zgolj profitarških razlogov igrajo z življenji ljudi, mladih ljudi, polnih poleta in nad.

Ivan Korenčan:

IZ TORBE ZADNJEGA „PIPARJA“

Koroški pipar (nadaljevanje)

Lepi vrhovi: Višarje, Kameniti Lovec, Viš, Kepa, Dobrač, Ojsternik in mnogo drugih, so klicali podružnico na osvajanje.

Podružnica se je morala venomer boriti z nasprotniki; kljub temu je prenesla svoje gibanje na deželo ter zajela tamkajšnje prebivalce.

V načrtu je imela podružnica, zgraditi v prekrasni Zajzeri gorsko restavracijo Krnica; zato je kupila lep kos planinskega sveta za stavbišče; vendar so oblasti in nasprotniki ovirali gradnjo stavbe. Nakupljeni svet v Zajzeri pa se je dobro obrestoval.

Po Tolminskem

Kljub vsem težkočam bi se koča v Zajzeri zgradila; prišla pa je vojna in s tem je bil Knafelčev načrt za Zajzero pokopan.

Za izlete po krajih ob novi dne 19. VII. 1906 otvorjeni železnici v predelih Podbrda, Hude južne, Grahovo in dr. še ni bilo ničesar za prenočišča in prehrano turistov in izletnikov preskrbljeno.

Zato smo morali jemati jedačo s seboj.

Lojze je vse te predele preje prehodil, spoznaval kraje in ljudi, zato smo na izletih pod njegovim vodstvom dobro odrezali.

Povsod nam je napravil dobro zabeljene žgance in eno ali pa tudi več latvic neposnetega, svežega ali kislega mleka.

V omenjene predele smo hodili v poletnem času, zato nam ni bilo treba skrbeti za kurjavo.

Lojze je bil vedno prvi na nogah, skuhal nam je žgance, potem pa nas vrgel s »postelj«.

Vsako leto meseca julija ali avgusta smo napravili izlet v južna po-bočja Rodice (1965 m); kajti tam so bile v tem času najlepše in največje planike v šopih v eni korenini po 5 do 10 cvetov na visokih pecljih, pa tudi visokih temno rdečih murk, velikega encijana in drugih planinskih rož je bilo v izobilju.

Pobudnik Pipe in drugi Piparji

Jože Hauptman, idejni pobudnik Pipe in Slovenskega planinskega društva, je bil rojen 10. februarja 1863 v Ljubljani.

Zgodaj je ostal brez staršev. Ko je obiskoval 4. razred realke, mu je umrl oče. Kmalu na to pa mati.

Začela se je trnova pot našega Jožeta. Po dolgem se je dokopal do mesta pisarniškega ravnatelja trgovske in obrtne zbornice v Ljubljani. Na počitnicah leta 1921 si je na Stajerskem nakopal smrtonosno bolezen in je že 4. novembra 1921 v Ljubljani umrl.

Kot prvi pipar je s Tonetom Škofom in Janezom Korenčanom sprožil misel, da bi si ustanovili Slovensko Planinsko društvo, ki naj bi priborilo slovenskim planinam slovensko lice, v čemer je trojka tudi uspela.

Misel mladih piparjev se je uresničila, ko je družba Pipa prerasla v SPD, katerega prvi tajnik je postal naš Jože.

Izvrševal je tajniške posle vestno, pridno in pošteno.

Smarna gora, Sv. Jošt in vsi hribi v bližnji in daljši okolici so bili cilj njegovih izletov v vseh letnih časih.

Ob počitnicah pa je zahajal v gore, pri tem pa skrbel za vzdrževanje potov SPD.

Pipar Škof

Tudi o piparju šaljivcu in humoristu Tonetu Škofu nekaj besed, toda podatki so le skromni.

Rojen je bil 1868 v okolici Črnomlja. Bil je trgovski vajenec in pomočnik. 1895 je vstopil pri sorodnikih Lozarjevih v Ljubljani v službo kot trgovski pomočnik, pozneje je prevzel trgovino Jevnikar na Dunajski cesti. Umrl je 8. maja 1932 star 64 let.

Tone se je udeleževal vseh piparskih sestankov in izletov, kolikor mu je čas kot trgovskemu pomočniku dopuščal.

Planinski plesi

SPD je priredilo vsako leto planinski ples, navadno v vseh prostorih Narodnega doma. Prostori so bili z zelenjem okrašeni. Na galeriji in stranskih prostorih so bile planinske kočice, v katerih so stregle planinke v gorenjskih narodnih nošah. Tudi šampanjca ni manjkalo. V enem paviljonu so prodajale planinske cvetke in šaljive predmete za spomin.

Precejšen dobiček je izkazal tudi paviljon za srečolov. Predmete za to so nabrale planinke pri raznih prijateljih: tovarnarjih, bančnih zavodih i. dr.

Čisti dobički planinskih plesov so bili za tiste čase ogromni. Tako n. pr. je znašal čisti dobiček II. planinskega plesa v letu 1905 3446 kron, VI. planinskega plesa 4.552 kron itd. Ti dobički so nam zelo olajšali gradnjo planinskih koč. O priliki II. planinskega plesa 1905 je SPD izdalo »Edini slovenski šaljivi dnevnik Zlatorog« št. 1, večerna izdaja, št. 2 jutranja izdaja. Za IV. planinski ples je izšel »Šaljivi kašipot« po novo zgrajenem planinskem svetu. Mariborska podružnica SPD pa je izdala za to prireditve »Planinskega šaljivca«.

Oprema sob na Kredarici

Planinci so pridno skrbeli tudi za opremo planinskih koč. Osrednji odbor SPD je naprosil pismeno 8. junija 1909 zveste člane SPD: Mejača Ivana, Mencingerja Tomaža, Tomiška Franca, Kadivc Antonijo, Šviglja Antona, Skaber-

neta Viktorja in Korenčana Ivana, da priskočijo SPD na pomoč s tem, da opremijo na lastne stroške posamezne sobe v koči na Kredarici.

Oprema sobe je stala z eno posteljo 180 kron, z dvema posteljama 290 kron. Po sklepu odbora je imel vsak, kdor je plačal opremo za sobo na Kredarici, prednost stalnega brezplačnega prenočevanja v »svoji« sobi.

Tako smo prišli do sedem opremljenih sob na Kredarici, katere so s prispevki opremili zgoraj omenjeni planinci.

Kako je plaz podrl Aljažev dom v Vratih leta 1909

Meseca marca leta 1909 je dobil odbor SPD v Ljubljani žalostno sporočilo, da je plaz z Rogljice (2582 m) podrl stavbo Aljaževega doma v Vratih do tal, razen betonskega podstavka in močno zidanega dimnika. Plaz je potisnil kočo do Bistrice približno 50—80 m daleč, prekal jo na dvoje in zdrobil vse pohištvo.

Takoj po prejemu tega obvestila sva šla dva odbornika ogledat položaj, ukrenila potrebno in fotografirala. Domačini so nama pripovedovali, da so na istem prostoru oglarji žgali oglje že od nekdaj; tudi najstarejši domačini ne pomnijo, da bi kdaj pridrvel plaz tako daleč v dolino. Domačini so si tolmačili vzrok nesreče takole:

Čez zimo je padlo približno 1 do 1½ m snega, začelo je deževati, nastal je hud mraz, naredila se je debela ledena skorja, nato je pričelo snežiti in zapadlo je zopet ½ m južnega novega snega.

Zaradi velike teže južnega snega in velike strmine so se izprožili plazovi. Del širokega plazu je zadel kočo, prinesel s seboj velike skale in mnogo drevja. Ko smo šli zjutraj iz Mojstrane mimo slapa Peričnika, ki je bil do tal zamrznjen, je bilo 20° mraza. Sren je dobro držal. Snega je bilo 1 do 1½ m. V Vratih je bil lep sončni dan. Okoli poldneva se je začel sneg južiti, a mi smo bili brez krpeljev. Pomagali smo si v tej zagati tako, da smo šli ob vodi, seveda z veliko težavo, ter prišli vsi premočeni v Mojstrano.

Takoj smo začeli zbirati sredstva za nov Aljažev dom.

Ko je sneg »odlezal«, smo pričeli s pripravami za zidavo novega Aljaževega doma. Ko smo hodili v Vrata zaradi zidave, smo spotoma videli okostja gamzov in srn viseti med vejami visokih dreves, kjer jih je popustil plaz, meso in drobovje pa so že odnesli orli, jastrebi in lisice. Že po enem letu (1910) smo odprli nov Dom, ki stoji na gričku, varen pred plazovi.

Iz seznama mojih tur

Poleg vsakdanjih piparskih izletov na Drenikov grič — Zgornji Rožnik, Šmarno goro in Sv. Katarino, smo prehodili tudi Slovensko Koroško in Julijske Alpe, saj sem bil nekih 70-krat na Triglavu, Knafelc 96-krat, Lindtner 25-krat.

Jaz sem se s svojo zvesto spremljevalko Jelico povzpел 16. avgusta 1906 na 3904 m visoki Ortler, 20. avgusta 1906 na 3798 m visoki Veliki Klek na Koroškem z najvišjo ležečo kočo Adlersruhe 3465 m, 7. septembra 1924 na 4167 m visoko Jungfrau, 1910 prehodil predele Kotor—Lovčen—Cetinje—Skadarsko jezero—Bar.

Skupaj s parom Korenčan je bila na Vel. Kleku ga. Kadivec Antonija, katero smo po naključju srečali v vasi Dölsach, na poti na Veliki Klek. Prenočili smo pri Sv. Krvi, najvišji vasi (1521 m) na Koroškem, ki je prav to zimo tako hudo trpela od snežnih plazov.

Kadivčeva nas je drugi dan peljala preko ledenika »Pastirica«, ki je 10 km dolg in 1650 m širok. Zaradi širokih in globokih razpok v njem je bila hoja preko ledenika zelo nevarna; zaradi tega so nas vodniki navezali na vrvi in sproti še opozarjali na razpoke. Ker je prejšnji dan padlo precej novega snega, se povsod razpoke niso videle ter smo morali s palicami poiskati prehod čez špranje in razpoke. Razgled se je hitro menjal zaradi goste megle.

Z vrha smo krenili po poti preko vasi Kals, od koder smo po treh urah pešačenja prispeli v vas Huben, kjer smo prenočili. Od tod smo krenili drugo jutro z vozom na kolodvor v Lienz.

Na Jungfrau se je zakonski par Korenčan popel po zobati železnici do hotela Eismeer.

V hotelu so bile že tedaj vse sobe električno kurjene, pod vsako mizo v jedilnici je bila še posebej pečica, da ne bi goste v noge zeblo; tudi kopalnice z mrzlo in gorko vodo so bile gostom že na razpolago.

Blizu hotela je bil velik ledenik, v katerega so napravili čakajoči vodniki in nosači 10—15 m dolg rov, ki je bil širok 1 m, visok pa 1½ m. V rovu je bila električna razsvetljava z žarnicami raznih barv. Na koncu rova je bil oltarček z Marijinim kipom.

Rupko Godec:

PIONIRJI V GORAH

Obiskovalci gora smo v zadnjih letih opazili dokaj mladih ljudi, med njimi tudi take, ki še niso dopolnili 14 let. Precej teh najmlajših ljubiteljev gora je včlanjenih v planinske organizacije, pet planinskih društev pa je tudi osnovalo posebne pionirske odseke. O delu z najmlajšimi gorniki je bilo sicer govora na raznih posvetovanjih, vendar se mi zdi, da mnogi ljudje podcenjujejo sposobnosti pionirja.

Letos poleti je Pionirski list organiziral taborjenje ob Bohinjskem jezeru. Od 23 tabornikov, starih 12—14 let, se jih je 19 povzpelo na Triglav. Poprej sta bila tako visoko le dva od njih, večina pa še sploh ni videla planinske kočice od blizu. To je brez dvoma precejšen uspeh, vendar so mnogi sodili prenač, ko so ta podvig označili kot neodgovorno početje. Niso namreč vedeli, da je bil to le rezultat daljšega in sistematičnega urjenja. Ravno v tem pa tiči skrivnost dela s pionirji planinci, zato ne bo napak, če o tem nekoliko več spregovorimo.

Vodstvo tabora je takoj v začetku povedalo pionirjem, da bodo tisti, ki se bodo dobro izkazali na lažjih turah, lahko šli na Triglav. Za planince so se takoj vsi navdušili, čeprav so bili iz vsch krajev Slovenije in tudi iz tujinskih predelov.

Urjenje se je pričelo z gozdnimi igrami, ki so v zvezi z orientacijo, potnimi znaki in premagovanjem naporov, nato pa so se začeli izleteti v okolico. Za poizkusno turo je bil določen Vogel. V spremstvu 6 vodnikov (starejših planincev) je kolona tabornikov s polnimi nahrbtniki hodila v naglem tempu osem ur s tremi krajšimi počitki. Spotoma so pionirji praktično preizkušali hojo v različnem terenu, poznavanje potnih znamenj in markacij, znake za pomoč, še posebej pa tudi hojo in vožnjo na snežiščih. Tempo je bil razmeroma hiter, tako da so vodniki dobro spoznali vse sposobnosti posameznikov, zlasti tudi njihovo fizično kondicijo.

Na Triglav so šli v treh skupinah. Skupine so štejele 5—7 pionirjev in 2—3 starejše planince. Vsaka skupina je hodila samostojno in po svoji poti. Vse so se vračale po dolini Sedmerih jezer in preko Komne. Vrnile so se brez najmanjše nezgode, čeprav je bila letos pot nevarnejša, ker je bilo od Planike do Koče pri Sedmerih jezerih več snega kot kopnega.

Zdi se mi potrebno zapisati nekatere izkušnje, ki smo jih pridobili na teh turah.

Preden greš s pionirji na težjo turo, kontroliraj, če poznajo razne podrobnosti v tehniki hoje v gorah, plezanje po klinih, prečkanje snežišč, poznavanje markacij, znakov za pomoč itd.

Njihovo znanje in sposobnosti praktično preizkusi na lažji turi. Vsak naj ima popolno opremo in pravilno urejen nahrbtnik, ki naj bo precej težak. Na težki turi bo pionir, ki ni vaje težkega bremena, hitreje zgubil voljo. Na preizkusni turi opazuj telesno vzdržljivost, dihanje in delovanje srca pri pionirjih, pa tudi moč njihove volje pri premagovanju naporov.

Energično odkloni vsakega, ki nima popolne in dobre opreme. Namesto cepina je pripravna na manjših snežiščih krajša palica z zanko iz vrvi. Vsak naj ima tudi gumijaste copate, ki se izvrstno obnesejo v suhem skalnatem terenu. Naši pionirji so šli na vrh vsi v gumijastih copatah in so hodili bolj varno kot jaz v okovankah.

Zahtevaj od pionirjev brezpogojno disciplino in jih sproti opozarjaj na napačne stope ali prijeme, pa tudi na druge nepravilnosti (roke v žepu, li-zanje snega, trganje cvetic).

Za težje ture se mi zdi primerna skupina 4—6 pionirjev v spremstvu dveh odraslih: eden gre na čelu, drugi zadaj. V koloni naj ima vsak določeno mesto, ki naj se ga stalno drži. Tempo hoje naj odgovarja času, ki je normalen za pot, počitki naj bodo v daljših razdobjih in precej dolgi.

Imej zaupanje v pionirje in jih vzpodbujaj pri premagovanju težav. V našem primeru so nekateri jokali, ker jih nismo pripustili na turo, dokler si niso oskrbeli popolne opreme. Na turi so se ti sijajno obnesli.

Na snežiščih vedno preglej teren in dovoli vožnjo le tedaj, če ni nobene nevarnosti. Upoštevaj, da otrok v kritičnih trenutkih hitreje izgubi prisebnost. Ne dovoli drsanja po zadnji plati.

Stalno opazuj pionirje in odreaj počitke ter druge ukrepe le po opazovanju, ne pa po zatirjevanju posameznika, da je utrujen ali da mu nič ni. Skrbi, da se bodo otroci dostojno obnašali v kočah in na poti. Prav bi bilo, da se nauče pozdravljati planince, ki jih srečavajo. Ta navada, ki se zadnje čase opušča, bi tudi starejšim ne škodila.

Na splošno lahko rečem, da pionirji v gorah dobro hodijo. Opazil sem, da so napore na turah lažje prenašali kot ženske. Le-tem sem moral že večkrat pomagati pri nošnji nahrbtnika, pionirju pa še nikoli. Pred leti sem na poti na Triglav došel nekega profesorja z ženo in dvema otrokoma. Enemu je bilo 6, drugemu pa 8 let. Nekaj časa smo hodili vkup in reči moram, da sta hodila bolje od staršev, kar mi je potrdil tudi njun oče. Pripeljal ju je do Planike, na sam vrh pa si jih zaradi slabega vremena ni upal peljati.

Ob koncu naj pripomnim, da se je pred leti vršil prvi zbor mladih planincev Slovenije, ki je prav dobro uspel. Da je bil prvi, ni sporno, vprašanje je le, če je bil zadnji.

DRUŠTVENE NOVICE

† POGAČNIK JOŽE

Dne 6. 10. 1951 se je smrtno ponesrečil na snežišču med Mlinarico in Razorjem podpredsednik Planinske zveze Slovenije in načelnik Gospodarske komisije pri PZS tov. Jože Pogačnik.

Težko je pisati osmrtnico tovarišu, s katerim si še pred kratkim skupno delal in čigar mladost ter vedra življenjska sila sta budili najboljše upe za njegovo prihodnost.

Skoro vsako nedeljo smo letošnjo jesen hiteli v planine k otvoritvam novih planinskih postojank in tako je prišel tudi 6. oktober, ko bi bili morali na otvoritev našega novega ponosnega planinskega doma pri Križkih jezerih. Tov. Pogačnik se je za postavitve doma posebno zanimal in pomagal z nasveti in z delom, vendar na slavnostni dan otvoritve naš Jože ni mogel prisostvovati uspešnemu zaključku skupnih naporov za postavitve tega doma. Lahko trdimo,

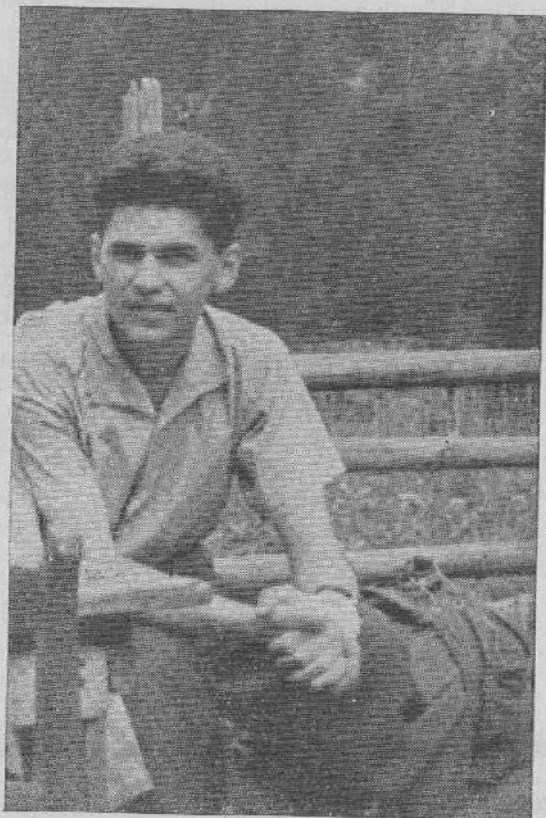
da marsikatera planinska postojanka, ki že sprejema goste, ne bi imela niti temeljev, če ne bi Jože z neumorno delavnostjo pripravljaval pogojev, da se je zgradilo toliko planinskih postojank.

S tov. Pogačnikom smo na Planinski zvezi delali skupaj komaj kakih 5 let. V teh 5 letih smo ga spoznali kot izredno marljivega delavca, dobrega tovariša in navdušenega planinca. Študiral je ekonomijo in se je zato predvsem zanimal za gospodarska vprašanja v planinstvu ter je hotel s trdno gospodarsko osnovo planinske organizacije omogočiti našemu planinstvu največjo možnost razvoja na vseh sektorjih njegovega dela. Planinska zveza Slovenije, pa tudi vsa naša planinska društva dobro vedo, da je ravno Jožetova zasluga, da gradimo in odpiramo planinske postojanke v času, ki ni najbolj ugoden za take vrste gradenj. Jožeta so poznali po vseh planinskih društvih, saj je neutrudno obiskoval, dajal nasvete, upravičeno grajal napake, pa zopet vlival poguma tistim, ki so zaradi finančnih težkoč že pričeli omahovati.

Jože se je rodil 20. 3. 1927 v Beogradu, kjer je dovršil tudi gimnazijo. Obvladal je perfektno nemščino, italijanščino, francoščino, angleščino in španščino. Bil je široko razgledan in izredno vztrajen delavec, saj ni bilo dneva, da ne bi po cele ure presedel v pisarni Planinske zveze, pa tudi marsikatero nočno uro si lahko opazil luč na njegovi pisalni mizi. Res težko je najti mladeniča, ki bi iz čistega idealizma opravil tolikšno delo kot naš Jože. Kljub temu je bil odličen študent in je poleg ekonomije študiral tudi pravo.

Z njegovo smrtjo je nastala v odboru Planinske zveze velika vrzel in resnično ga bomo pri delu pogrešali. Pogrešali ga bomo tudi pri naših gorskih pohodih in se bomo spominjali nanj, kadarkoli bomo prišli v kočice, ki so bile zgrajene z njegovimi nasveti, posebno pa se ga bomo spominjali v Domu pri Križkih jezerih, katerega je planinsko društvo Radovljica v spomin na pok. Jožeta preimenovalo v Pogačnikov dom pri Križkih jezerih in mu s tem postavilo v naših planinah trajen spomenik.

F. K.

NAŠI BRIGADIRJI NA GROSSGLOCKNER-JU (3798 m)

Letos spomladi so tudi v naše kraje prišle novice o divjanju plazov okrog Grossglocknerja, ki so povročili precej škode tudi v svetovno znani vasi Heiligenblut (Sveta kri). Na poziv koroške deželne vlade je odšlo pomagat tej vasi pri odstranjevanju ruševin tudi nekaj slovenskih mladincev. Prva skupina iz Ljubljane, ki je štela 7 ljudi, je odšla konec junija. Sestavljali so jo mladi smučarji in planinci. 7. in 8. julija so se brigadirji v spremstvu vrlega koroškega mladca Ljuba povzpeli na Grossglockner (3798 m), najvišjo goro v Avstriji. Njih vzpon je pomemben zato, ker so dosegli vrh vsi in brez vodnika. Večino avstrijskih turistov so spremljali vodniki. Pri zbiranju opreme jim je pomagal šolski sluga v vasi, ki je star vodnik in planinec.

Zanimivo je, kako so prešli raz med Malim in Velikim Grossglocknerjem. To mesto je edino problematično, zato so vodniki pretrgali žično vrv, da več zasluži. Naši brigadirji so preko kritičnega mesta napeli plezalno vrv, ki so jo na obeh straneh privezali na kline in na ta način mnogo hitreje prešli kočljivo točko kot avstrijski planinci. Teh je bilo navezanih kar po 6 na eno vrv, zategadelj so le počasi napredovali.

Druga skupina je prišla julija. Tudi nekateri brigadirji te skupine so se povzpeli na Veliki Klek. Pripominjamo, da je bila akcija organizirana na pobudo slovenske mladine na Koroškem, ki se je tudi pri delu lepo izkazala. Nekateri koroški Slovenci se zavzemajo za ustanovitev Slovenskega planinskega društva na Koroškem. Menimo, da bi bilo prav podpreti njihova prizadevanja.

Zavetišče na Krnu se imenuje po pokojnem Gomiščku Ervinu, ki je lani oktobra tik pod vrhom Krna zdrsnil in se ubil. PD Nova Gorica je v zavetišče vzdalo spominsko ploščo, ki je bila odkrita ob otvoritvi zavetišča. Na dan otvoritve se je zbralo na Krnu preko 150 planincev predvsem iz Primorske, kajti proslava otvoritve je bila združena s proslavo IV. obletnice priključitve Slovenskega Primorja Jugoslaviji. Na predvečer smo zažgali na vrhu Krna kres in spustili nekaj raket, naslednjega dne ob 11 dopoldne pa je bil uradni del proslave, ki jo je otvoril tov. Boštjančič z nagovorom, z odkritjem spominske plošče tov. Gomiščku in s predajo ključa zavetišča gospodarju koč tov. Niku iz Vrsnega, ki ima tudi mnogo zaslug za zgraditev koč, saj je sam osebno prenesel na gradilišče mnogo materiala in je tudi nadziral gradnjo. Za Boštjančičem je tudi govoril predstavnik OF za tolimski okraj, nato pa je govoril predsednik PZS predvsem o tem, da danes Italija zopet razlaga svoje imperialistične težnje po pokrajinah pri raznih mednarodnih forumih in da tudi mi planinci z izgradnjo postojank na bivšem okupiranem ozemlju manifestiramo našo voljo, da ostanejo ti kraji vedno naši. Spomnil se je tudi vseh ponesrečenih

planincev, padlih partizanskih borcev in končno tudi padlih vojakov iz prve svetovne vojne, ki so v teh krajih umirali za imperialistične namene. Za njim so čestitali PD Nova Gorica tudi zastopniki ljubljanskega društva in društvo Bovec, medtem ko so prišli Mariborčani na proslavo z zamudo.

Zavetišče stoji na temeljih bivšega italijanskega spomenika italijanskim vojakom, ki so padli na Krnu, spomenik pa je bil posebej posvečen še italijanskemu poročniku Albertu Picu, kateremu je uspelo, da je presenetil madžarsko posadko na vrhu Krna in jo pregnal s teh položajev.

Zavetišče je važno zaradi tega, ker je s tem dana možnost prenočevanja obiskovalcem Krna, ki prihajajo iz Julijskih Alp, važno pa je tudi za vse obiskovalce iz Soške doline, ki so morali prej v enem dnevu izvršiti vzpon in sestop, če niso hoteli bivakirati na prostem.

Radovljiški dom je preimenovan po sklepu odbora za postavitev koč v Radovljici v Pogačnikov dom pri Križkih jezerih. Otvoritev, ki je bila zamišljena v velikem obsegu, je trpela pod vtisom smrtni nesreče Pogačnika, ki se je ubil na snežišču med Mlinarico in Razorjem prejšnjega dne zjutraj. Na otvoritvi je bilo preko

800 ljudi iz vseh delov Slovenije, prišli pa so tudi planinci iz Trsta in Kopra ter g. Reinisch iz Avstrije, ki pa je na žalost obstal pod Križko steno, poslal pa je pismene čestitke. Dom je krasna zgradba, silno solidno zgrajena in že sedaj v nedodelanem stanju lahko prenoči 40 oseb. Otvoritev je pričel predsednik PD Radovljica tov. Olip Pavel, nato je govoril minister — predsednik Sveta za kulturo in prosveto tov. Boris Zihnerl, nato dr. Jaka Prešeren o zgodovini društva v Radovljici, nato predsednik PZS, nakar so se zvrstili zastopniki sosednjih društev, okraja Tolmin in v imenu koprskih planincev posebno ognjevitov dr. Vovk Viktor. Izvršila se je predaja ključev oskrbniku, še prej pa smo počastili spomin pok. Pogačnika, ki ima velike zasluge pri graditvi Doma. Dom stoji na krasni točki in je z njegovo postavitvijo zamašena občutna vrzel na poti od Erjavčeve koče preko Prisojnika in Razorja do Vrat in v smeri proti Triglavu in Trenti. Zanimivo je bilo opazovati zjutraj pred otvoritvijo, ko so se iz vseh smeri tako od Razorjevega sedla, iz Trente, od Križa in od Stenarja prikazale trume planincev in si lahko natančno videl, kako važno centralno lego ima novi Dom. Pohvaliti je predvsem PD Radovljica in to najprej tovariša Pavlina, ki je ves prosti čas žrtvoval za gradnjo doma in bil nešteto krat na Križkih podih, mislim, da samo letos že okoli 20 krat. Tudi tov. Olip in ostali odborniki so bili zelo delavni. Društvu so bile ob otvoritvi izročene lepe nagrade, med drugim je dalo PD Ljubljana-matica in PD Jesenice denarna sredstva za opremo dvoh sob. Nagrajen je bil tudi najboljši delavec Kranja Viktor ml.

ALI CLUB ALPINO ITALIANO TO ODOBRAVA?

Ob zaključku šolskega leta 1951 je šlo pod vodstvom treh profesorjev kakih 16 dijakov in dijakinj predzadnjih dveh razredov tržaške slovenske višje gimnazije na tridnevni izlet v Sella Nevea, ki je pod Kaninom najbolj znana izhodna točka za visokogorske ture v zahodnem delu Julijskih Alp. Zjutraj v soboto 30. junija je vsa ta skupina napravila izlet do koče Gil-

berti oz. na Prevalsko sedlo, kjer poteka meja med Italijo in Jugoslavijo.

Pred povratkom na Nevea so se vpisali vsi v spominsko knjigo in navedli tudi, kot je običaj v planinah, v zadevni rubriki s kratico »PD Trst«, da so člani Planinskega društva v Trstu. Ko je prišla kasneje v Gilberti neka druga italijanska skupina planincev, je eden od njih pri vsakem podpisu naših dijakov posebej najprej temeljito počel besedo »Trst«. Končno je izrazil vso svojo srčno kulturo s tem, da je napisal v spominsko knjigo prav na široko »Drek Slovenci«. Seveda ni imel ta tiholazec toliko planinskega poguma in odločnosti, da bi zaključil ta podvig s svojim podpisom.

Ne verjamemo, da bi bil tisti planinec član tamkajšnjega CAI, čigar planinska tradicija je visoko čislana, — ali pa kakega drugega planinskega društva. Ako pa se je slučajno kam vrinil, ne dela s takim pojmovanjem planinstva prevelike časti društvu. Ne le v društvo, tudi v planinske koče ne bi smel biti mogoč dostop takim »planincem«.

Na vrhu Kanina je lansko leto tov. Ostan iz Bovca napisal na jugoslovanski strani obmejnega kamna z rdečo barvo »Kanin, m 2592«. Nekdo je kasneje stolkel s kamnom črko »K« in napisal »C«. — V obeh primerih je razvidna skrajna intoleranca; v prvem žalijo narod, v drugem delajo krivico, ker je Ostan v veliki previdnosti napisal »Kanin« na naši strani obmejnega kamna.

Ti pojavi v gorah na naši zapadni meji niso nekaj slučajnega. Pride nimo k njim gonjo italijanskega tiska zoper našo državo, izsiljevalno taktilno italijanske diplomacije, sovražno stališče Vatikana do kakršnekoli utrditve Jugoslavije, proces v Lucci, razpihovanje najbolj reakcionarnih šovinističnih apetitov v Trstu in ne nazadnje odklonilno stališče italijanskih oblasti do ureditve obmejnega planinskega življenja z Jugoslavijo, pa moramo žal zaključiti, da so besede o 2000 letni italijanski kulturi res samo besede, ki jih praksa žal nikoli ne potrjuje. Vse je samo kričeca — na vse grlo kričeca španska stena za umazani »sacro egoismo«, v zgodovini odnosov med Italijo in nami

že večkrat do kraja razgaljeni. Tudi mi vprašujemo: »Ali CAI take stvari odobrava? Ali je res vse, kar govore in pišejo njegovi zastopniki, samo prazna in pusta fraza? Recite, ali še boljše, storite kaj, gospodje!«

RUDOLF BADIJURA, Gorski prehodi v luči ljudske geografije, Ljubljana 1951

Pričujoča razprava je nadaljevanje razprave »Slovensko in nemško geografsko sedlo« v Geografskem Vestniku 1950, o kateri je naš Vestnik že spregovoril. V uvodu razpravlja zasluzni avtor vodnikov po Sloveniji o izrednem pomenu gorskih prehodov za geografa, geodeta, tehnika, za vojsko in promet in za razne vrste popotnikov. Z obžalovanjem ugotavlja, da smo zanemarili pristna domača imena za te prehode in da si je ne samo naša, ampak obča slovanska geografija izposodila »sedlo« (Sattel) iz nemškega geografskega izrazoslovja. Po pravici graja najnovejše geografske učbenike in zemljevide, ki so vsi obdržali že utrjene zmotne nazive. Namen razprave je, podati v obrisih ljudski imenski ustroj prehodov in tako ob ljudski geografiji razčistiti na videz nepomembno stvar. --zprava je tehtna po svoji razgledanosti, živem interesu za ljudsko svojino ter iskrenem odnosu do narodnega izročila, ki ga ne bi smeli nikjer zametavati, marveč prav odbirati, poudarjati in rabiti v korist in odgojo mlajših rodov.

V prvem poglavju se avtor ogreva skupno ime préval namesto pré-laz in prehod. Odloča se za préval, ker danes omogoča najlažjo tvorbo potrebnih pridevnikov. Odločitev utemeljuje s poimensko analizo besede prehod in prelaz. V poglavju »Pomen, razne vrste in poedini deli gorskih prehodov« natančneje razčlenjuje pojme podolžni in prečni preval, pretrg, pretržje, medgorje, stranski preval, pretres, vrh, dalje sedlo v našem domačem ljudsko-geografskem pomenu, pri čemer pokaže svoj obširni razgled po naši domovini. Zanimiva je njegova kategorizacija prevalov glede na razhodnost (morda bolje hodnost, prehodnost — Wegsamkeit) v cestni, navadni in trdi preval, še bolj pa razbiranje prevalskih izrazov, kar obrav-

nava v III. poglavju. V našem jeziku je nič manj kot 52 izrazov, s katerimi so različni pisci označili to ali ono vrsto gorskega prehoda. 20 od teh je neuporabnih, ker niso ljudski, ker niso domači. Že v Geografskem Vestniku 1950 je avtor obrazložil 32 ostalih izrazov kot občudovanja vredno geografsko dediščino, kot pričo, kakšen smisel za poimenovanje so imeli prvi potniki in prehodniki. V dveh zaglavjih obravnava avtor pomensko vsebino naslednjih izrazov: vrata, megre, preval, predol, predel, prehodi, šlja, prevor, preves, pretres, koliba, vrh, pretrg, pretržje, prelog, prezid, prégaz, prevor, pretolč, pretolče in medgorje (medgrje). Marsikakšno mikavno drobtino bo v tem razboru dobil ne samo ljubitelj gora in priložnostni interesent, marveč tudi znanstvenik geograf, zgodovinar, jezikoslovec. Morda bolj kot za kateri koli drugi zemeljski del velja prav za gorsko področje, za gorska ledinska in krajevna imena, da potuje obenem skozi zgodovino, kdor se premika po terenu. Avtor opremlja razpravo deloma tudi s primerjavo v drugih slovanskih jezikih in gorstvih, posebno pa so dragocene pripombe glede po-nemčevanja nekdanjega gorskega sveta v Alpah na primerih: Vrata (Törl), preval (Prewald, odtod Prebold, St. Pavel pri Preboldu itd.). Pomembna je avtorjeva vzpodbuda k proučevanju imenoslovja ledinskih, hišnih in drugih imen, kar vse še čaka naše znanke, našo Akademijo znanosti in univerzo. Koliko zanimivih, našo zgodovino v dobi naseljevanja in kolonizacije osvetljujejočih dejstev je v tem neraziskanem blagu, po katerem so večkrat brezobzirno, sledeč samo svojem pohlepu, šarili tuji znanstveniki in nam s svojim na videz objektivnim peresom stregli po življenju. H koncu razprave avtor razporeja svoje predloge, ki so ob kratkem: Poiskati je treba spet stara domača imena (Jermanova vrata, Koren, Vrh — za Šmarnogorsko sedlo, Jezerski vrh, Vrh Mrzlega dola — za Savinjsko sedlo itd.); poimenujmo brezimne cestne vrhe v ljudskem duhu; uvajajmo oboje v naše zemljevide; bodimo previdni pri proučevanju ledinskih imen; uvrščajmo sleherni preval, kamor po geografskem zna-

čaju in prehodnosti spada, v zemljevidih, zemljepisnih in turistično propagandnih vodnikih; ne opuščajmo grafičnih znamenj za besedni poudarek pri prevalskih imenih (to bi bilo priporočljivo pri vseh topografskih imenih in njihovih izvedenkah, toda slovar ledinskih imen je pri nas res še ledina). Avtor priporoča uvedbo kratice za prevalske izraze na zemljevidih posebno na takih brez plastnic in črtk. Seveda — prej pa je treba uveljaviti domače izraze, šele potem bo mogoče delati prepotrebni jugoslovanski kartografski ključ.

Razprava Rudolfa Badiure je razveseljav donesek k študiju naše zemlje in naše zgodovine, razveseljiv še prav posebno zaradi bogatih pobud.

BAEDEKER

Našemu starejšemu rodu ime Baedeker ni neznano. Pomenilo je svetu in tudi še danes pomeni toliko kot »dober potni vodnik«. Vodnikovega avtorja ime je postalo pojem.

Poldrug sto let mineva letos, odkar se je v nemškem Essenu (1801) rodil deček s tem priimkom, ki so mu dodali še ime Karel. Izšel je iz stare knjigotrške rodbine. Imeli so ga za posebneža, ker ni ljubil dečjih zabav in se je najraje sam klatil naokoli. To se je še stopnjevalo, čim je vstopil kot vajenec v berlinski založbi Mohr & Winter in Georg Reimer. Postal je pravi klatež. Imel pa je s seboj vedno beležnico, kamor si je obširno zapisoval vse, kar je videl in zvedel.

Po treh letih se je vrnil v Essen in je vstopil v založništvo svojega očeta. 1827 je zapustil Essen in odšel v Koblenz, kjer je s šestindvajsetimi leti ustanovil podjetje, ki je njegovo ime proslavilo širom po svetu. Dotlej pa je preteklo še mnogo vode po Renovem koritu.

Tudi v Koblenzu je Karel Baedeker kot lastnik majhne knjigarne nadaljeval s svojim potepuškim življenjem. Prodajo knjig je prepustil za to nastavljenemu pomočniku, sam pa je peš z beležnico v roki preromal vso rensko deželo po dolgem in počez, zlezal na vsako goro in v majhnem čolnu vesljal po reki. Kmalu je v Koblenzu zaslovel kot mož, ki pozna vse ceste, steze in kmetije, na splošno

vse lepote in posebnosti pokrajine ob obeh bregovih Rena.

To so bile priprave za sestavo knjige, za katero pa ni imel potrebnih sredstev. Poleg tega je med njegovo dolgo odsotnostjo nazadovala še njegova knjigotržnica in Baedeker se je znašel na robu propada. Njegova raziskovalna prizadevnost je bila omajana in prestala bi bila najbrž za vedno, da ni naključje ravno v najbolj kritičnem času poseglo v Baedekerjevo življenje.

Nekoč je iz Rena rešil nekega psa in hvaležni lastnik, ki je poznal Baedekerjevo ljubezen do te pokrajine, mu je podaril potni vodnik, izvod Kleinovega »Potovanja po Renu«. Knjiga je v Baedekerju znova vzbudila navdušenje za delo.

Kaj je toliko vplivalo nanj? Mislil, ki mu je vse življenje polnila glavo in srce, je nenadoma našel vsaj nakazano v Kleinovem potnem priročniku. Razpored te knjižice je dal Baedekerju okvir za vse njegove kasnejše izdaje. Čudno, da kot knjigotržec, ki se je še prav posebej zanimal za potopise, dotlej ni naletel na to knjigo! Dejstvo je, da je z denarjem, ki mu je še ostal, takoj odkupil od založnikov vse pravice na knjigo. Potem se je obrnil do svojega očeta v Essenu za pomoč in ko mu je bila zagotovljena, je sestavil novo izdajo »Potovanja po Renu«. Izdal ga je 1829 pod Kleinovim imenom. V treh mesecih je bil razprodan.

Ta preobrat v njegovem življenju je Baedekerju vrnil njegovo samozavest in zaupanje. Še istega leta je izdal »Vodnik skozi Belgijo in Nizozemsko« in spet je prodaja prekosila vsa pričakovanja. Od tedaj se Baedeker ni strašil nobenih stroškov. Prepustil je svojemu pomočniku v Koblenzu vodstvo trgovine in se podajal na svoja pustolovska potovanja po Evropi, da bi svetu pokazal, kako je treba potovati in kako je potovanje užitek.

Pokazati je hotel ljudem, da potovanje ni posebna pravica bogatašev. Kot dokaz je vnesel v »Baedeker« približne stroške vsega, kar je izletnik ali turist potreboval. Vsi prejšnji potni vodniki so več ali manj smatrali za glavne postavke potovanja kočije, potna dovoljenja, priporočila pisma

in dohodke tako imenovane visoke družbe. Hotel je »popotnika kolikor mogoče napraviti neodvisnega od hotelskih lastnikov, služinčadi in tujskih vodnikov«.

Vsako evropsko prestolico je temeljito pregledal, preden je o njej izdal potni vodnik. Baedekerjeve navedbe so bile večkrat nepristranske. Zaradi kritičnih pripomb je imel v mnogih deželah večkrat neprijetnosti. Tako n. pr. so bile njegove knjige v Franciji prepovedane, dokler ni bila izplačana nekemu hotelirju odškodnina za opazko »povod za pritožbe«. Neapeljska trgovska zbornica je uradno protestirala proti temu, ker je Baedeker v svojem Vodniku razglasil svetu, da je beračenje v Italiji nekaj vsakdanjega, da ropanje kovčkov tam ni povsem tuje in da je vročina v Neaplju septembra moreča in da bi si bilo glede čistoče pri prebivalstvu južne Italije še mnogo želeli. Drogisti v Rimu pa so se združili v skupni tožbi proti Baedekerju, ki se je drznil priporočati turistom, naj kupujejo droge raje pri Angležih in Amerikancih kot pri laških drogistih.

Zemljevidi in načrti so pri Baedekerju bistveni del besedila. Zaoral je v tem pogledu ledino za potne vodnike. On je bil tudi prvi, ki je uporabljal različne vrste črk, da bi poudaril važnost navedenih dejstev, in ki je uvedel zvezdico kot priporočilni znak.

Vsa mehanična dela v »Baedekerjih« vključno tisk, pripravo zemljevidov in načrtov ter rdečo platneno vezavo so izvrševali v Nemčiji, ponajveč v Lipskem, kjer se trdka nahaja že od leta 1872. Tja se stekajo poedinosti iz vsega sveta in niti skromen gostilničar v kakem odročnem kraju ni varen, da bi ne bile prednosti ali pomanjkljivosti njegove hiše zvesto našteje kot opozorilo potnim ljudem vsega sveta. Kako je Baedeker popolnjeval stare vzore, vidimo iz pisma njegovega sina londonskemu listu »Times« leta 1889:

»Moj oče Karel Baedeker je za časa svojega bivanja v Koblenzu pač kupil in izdal Priročnik za Ren (v nemščini in francoščini), ki kaže mnogo potez modernega vodnika, toda šele ko je videl številne angleške iz-

letnike, ki so z Murrayevim Vodnikom pod pazduho sledili stopinjam Childe Harold'-a, mu je prišlo na misel, kako zaželeno bi bilo preskrbeti svojim rojakom podobne knjige za druge dele Evrope. Nemške knjige, ki jih je potem izdal drugo za drugo, je deloma povzel po Murrayevih knjigah, so pa vsebovale mnoge od Baedekerja samega sestavljene opise, med tem ko so bile popolnoma samostojne v važnih praktičnih navodilih, kot priporočilih hotelov, pojasnilih o prometnih zvezah itd. Kasnejši vodniki, ki jih je moj oče izdal, in tisti, ki so jih izdali moji starejši bratje in jaz sam, so popolnoma samostojna dela, sestavljena s pomočjo sposobnih sodelavcev, med katerimi so mnogi znani učenjaki in znanstveniki.«

Čeravno Karel Baedeker ni bil ustanovitelj potnih vodnikov in priročnikov, je bil tisti, ki je pred več kot sto leti pričel gladiti pota neštetim nogam po cestah in stezah, propagirati izlete za spoznavanje lepote zemlje in vrednost njenega prebivalstva ter uvajati množični turizem.

Viktor Pirnat

Od 6. do 9. VIII. t. l. se je v naših Julijskih Alpah mudil ameriški veleposlanik g. George v. Allen s svojima sinovoma in ameriškim konzulom v Zagrebu g. Charlesom Mac Wikerom. V spremstvu prof. Saše Vodenliča iz Delnic so šli iz Rudnega Polja preko Vodnikove koče na Planiko, na Triglav ter sestopili v Trento. Vleposlanik pozna Ande, Cordillere in švicarske gore, vendar je bil nad lepoto naših gora vžhičen.

R. Badjura je letošnjo jesen praznoval 70-letnico. Uredništvo mu ob tej priliki k življenjskim uspehom iskreno čestita, bralce pa obvešča, da bo v prihodnjem letniku izšla razprava o njegovem življenju in delu.

Bralce in naročnike obveščamo, da bo insp. Josip Wester s svojim članom »Še trikrat na Triglavu« nadaljeval v prihodnjem letniku. Zamude ni kriv ne avtor ne uredništvo.

T

VSEM OKRAJNIM MAGAZINOM IN
OKRAJNIM ZVEZAM KMETIJSKIH
ZADRUG TER POTROŠNIŠKIM ZA-
DRUGAM IN OSTALIM MAGAZINOM!

Irgovsko
podjetje

z galanterijo na debelo

L J U B L J A N A
SV. PETRA CESTA 1

Vam nudi bogato zalogo raznega galanterijskega in drobnega blaga, kakor: nahrbtnike, aktovke, kovčke, steklenino ter drugo blago, kakor tudi razno pohištvo: stole, omare, itd.

Skladišče za „GALANTERIJO“ Sv. Petra cesta št. 1
Skladišče za „STEKLO“ Javna skladišča, Tyrševa c. 33

DRŽAVNO GOSPODARSKO PODJETJE

"Slovenijašport"

LJUBLJANA
TYRŠEVA CESTA 8

S SVOJIMI PODRUŽNICAMI:

MARIBOR, Gosposka 19

CELJE, Stanelova 9

JESENICE, Cankarjev trg 3

NOVO MESTO, Gl. trg 34

SOLKAN,
Ulica IX. Korpusa 158

vam nudi

fizkulturene potrebščine
za vse panoge športa